

Genitiv u mađarskom i hrvatskom jeziku

Šakić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:959931>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Dvopredmetni diplomski studij Mađarskog jezika i književnosti i hrvatskog
jezika i književnosti

Ana Šakić

Genitiv u mađarskom i hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Jadranka Mlikota
Sumentorica: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Osijek, 2021.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Dvopredmetni diplomski studij Mađarskog jezika i književnosti i hrvatskog
jezika i književnosti

Ana Šakić

Genitiv u mađarskom i hrvatskom jeziku

Diplomski rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologije, grana poredbeno
jezikoslovlje

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Jadranka Mlikota
Sumentorica: doc. dr. sc. Ana Lehocki-Samardžić

Osijek, 2021.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku,

10. lipnja 2021.

Ana Šakić

; 0122219157

ime i prezime studenta, JMBAG

SAŽETAK

U ovome se radu istražuje genitiv, odnosno njegovo posvojno značenje u mađarskome i hrvatskome jeziku. U radu se analiziraju i uspoređuju padežni sustavi dvaju jezika te načini izricanja posvojnosti u obama jezicima. Cilj je ovoga rada rasvijetliti pitanje (ne)postojanja genitiva u mađarskome jeziku te usporediti genitiv sa značenjem posvojnosti u mađarskom i hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: mađarski jezik, hrvatski jezik, posvojni genitiv, padež, padežni sustav

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. POJAM PADEŽA U JEZIKOSLOVNOJ LITERaturi	7
2.1. Padežni sustav u mađarskom jeziku.....	10
2.1.1. Sufiksi u mađarskom jeziku	11
2.1.2. Definiranje pojma „padež“	17
2.1.3. Broj padeža u mađarskom jeziku	18
2.2. Padežni sustav u hrvatskom jeziku	23
3. OPIS GENITIVA U MAĐARSKOM I HRVATSKOM JEZIKOSLOVLJU	26
3.1. Pojam genitiva u jezikoslovnoj literaturi	26
3.2. Pristup genitivu u mađarskom jezikoslovlju	27
3.3. Pristup genitivu u hrvatskom jezikoslovlju.....	28
4. POSVOJNOST	32
4.1. Izricanje posvojnosti u mađarskom jeziku.....	32
4.1.2. Uloga dativnih oblika u posvojnim konstrukcijama	37
4.3. Izricanje posvojnosti u hrvatskom jeziku.....	41
5. USPOREDBA POSVOJNOGA ZNAČENJA U MAĐARSKOM I HRVATSKOM JEZIKU.....	53
6. ZAKLJUČAK.....	57
7. LITERATURA	58

1. UVOD

Mađarski i hrvatski jezik dva su geografski susjedna jezika, ali su dva tipološki i genetski različita jezika. Bez obzira na tipološku i genetsku različitost i u najrazličitijim jezicima na svijetu postoje kategorije koje su im zajedničke. Jedna je od takvih kategorija i kategorija padeža, koju poznaju i mađarski i hrvatski jezik. U ovome se radu proučava genitiv, a u središtu je zanimanja jedno njegovo značenje,¹ značenje posvojnosti.

U radu se prvotno opisuje pojam padeža u jezikoslovnoj literaturi, njegove definicije i značenja koja obuhvaća naziv „padež“. Nadalje, opisuje se padežni sustav mađarskog jezika, obilježja mađarskog jezika,² problematika broja padeža u mađarskome jeziku te padežni sustav hrvatskoga jezika. Zatim slijedi opis genitiva u jezikoslovnoj literaturi, opis pristupa genitivu u mađarskom jezikoslovlju te opis pristupa genitivu u hrvatskome jeziku. Budući da je tema sužena na samo jedno značenje genitiva – značenje posvojnosti, opisuje se kategorija posvojnosti te načini izricanja posvojnoga odnosa u mađarskome i hrvatskome jeziku. Nakon opisa načina izricanja posvojnosti uspoređuje se posvojni genitiv u mađarskom i hrvatskom jeziku.

Usporedba posvojnosti izrečene genitivom u ovome radu obuhvaća dva istraživačka cilja:

1. rasvijetliti pitanje (ne)postojanja genitiva u mađarskom jeziku
2. usporediti genitiv sa značenjem posvojnosti u mađarskom i hrvatskom jeziku.

¹ Genitivom se mogu izricati različita značenja kao što su značenje vremena, svojstva, odvajanja, tj. udaljavanja, količine, tj. kakve mjere i sadržaja.

² U ovome su radu opisana neka od obilježja mađarskog jezika, a to su vrste sufikasa, vokalska harmonija te spojni vokal. Ta su obilježja od velike važnosti za razumijevanje ovoga rada.

2. POJAM PADEŽA U JEZIKOSLOVNOJ LITERATURI

Naziv „padež“ dolazi od latinske riječ *casus* što znači pad, padanje. Smatralo se kako riječ „pada“ iz oblika u oblik, kada se deklinira, točnije, da ne stoji nepomično (Simeon, 1969: 1). Naziv „padež“ poznat je još od Aristotelova doba koji je padežom nazivao svaki oblik riječi koji odstupa od normalnog oblika. Tako je svaki glagolski oblik, prema prezentu, bio padež, isto kao što su i komparativ i superlativ prema pozitivu. Glagole su iz kategorije padeža izbacili stoici te su tako ograničili padežni sustav samo na nominalne kategorije. Oni su, također, prvi uveli opreku između temeljnog padeža (nominativa) i ostalih padeža (*casus recti: casus obliqui*) (Isto, 1969: 1).

Prema Hrvatskoj enciklopediji padež je, u lingvistici, naziv za gramatičku kategoriju imenskih riječi. On označava odnos imenice ili imenske fraze prema nekoj drugoj riječi ili sintaktičkoj frazi u rečenici (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46083>).

Rikard Simeon u „Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva“ (*P-Ž*) navodi:

„Naziv 'padež' obuhvaća, prije svega, pojam padeža uopće, tj. svaki pojedini, posebni padežni oblik zajedno sa svima njegovim značenjima i funkcijama u raznim jezicima, svaki novi oblik u deklinaciji sklonjivih riječi, koji se po svojem značenju i funkciji razlikuje od ostalih deklinacijskih oblika dotične riječi u danom jeziku.“ (Simeon, 1969: 2).

Uz definiranje naziva „padež“ Simeon dijeli funkcije i značenja padeža u četiri skupine:

1. gramatička kategorija imena koja izražava odnos njime označenog predmeta prema drugim predmetima, oznakama ili procesima i, prema tomu, ustanovljuje odnos danog imena u danom kategorijskom obliku padeža prema drugim dijelovima rečenice
2. jedan od kategorijskih oblika padeža koji s drugima sačinjava kategoriju padeža u danom jeziku – ili jedna od morfosintakasnih varijanata takvog oblika
3. jedan od kategorijskih oblika koji čine padežne sustave raznih jezika, a također na različite načine izražava značenja koja se semantički mogu suprotstaviti značenjima kategorijskih oblika padeža
4. dana sintaksna funkcija ili vrsta sintaksne upotrebe kategorijskog oblika padeža (Isto, 1969: 2).

Rikard Simeon u navedene četiri skupine značenja padeža izdvaja i gramatičko i sintaktičko značenje padeža. O svezi morfologije i sintakse pri definiranju i određivanju padeža piše i Roman Jakobson u knjizi „O jeziku“ (2008). U poglavlju „Doprinos općoj teoriji padeža“ proučavajući ruski padežni sustav Jakobson polaže temelje za teoriju padeža. Iznoseći temeljna načela na kojima se zasniva istraživanje gramatičkog značenja, ističe:

- a) gramatika je bez značenja besmislena
- b) značenje gramatičke kategorije čini odnos između općeg zajedničkog nazivnika i kontekstualno određenih varijanti
- c) struktura jezika zahtjeva da se značenja gramatičkih jedinica ne proučavaju izdvojeno, već unutar sustava kojem pripadaju
- d) značenje je ustrojeno preko elemenata dvojnih opreka („suodnosa“), koje su definirane apstraktnim semantičkim pojmovima (npr. direktivnost, oblikovanje), no dvije gramatičke jedinice u opreci nisu ravnopravne
- e) morfološka su sredstva po prirodi različita od sintaktičkih, stoga se ne mogu tretirati kao semantički jednako vrijedna (Jakobson, 2008: 394).

Ovom potonjem načelu pridružuje i primjer kojim navodi kako se padež razlikuje od prijedložnih ustrojstava i reda riječi. Na osnovi tih načela Jakobson osmišljava tipologiju značenja koju dijeli na *opće* (invarijantno) *značenje*, koje proučava morfologija i *posebna značenja*, koja idu u djelokrug sintakse (Jakobson, 2008: 393-394). Nadalje, započinje opis općih značenja navodeći:

„Opće značenje svakoga padeža ‘određeno je cijelim padežnim sustavom danog jezika’ i može se utvrditi samo istraživanjem strukture tog sustava; a hipoteze od opće važnosti mogu se utvrditi samo komparativnom analizom i tipološkim proučavanjima pojedinačnih jezičnih struktura.“ (Jakobson, 2008: 398).

Uz to navodi i Hjelmsevu „Kategorija padeža“ iz 1935. u kojoj autor definira osnovna padežna značenja:

„Padež, poput jezičnih jedinica općenito, ne znači nekoliko različitih stvari; znači jednu jedinu stvar – nosi jedan apstraktan pojam, iz kojega se mogu izvest konkretne primjene“ (navedeno prema Jakobson, 2008: 399).

Jakobson objašnjava kako oznaka osnovno značenje (*signification fondamentale*) nije dobra jer se može poistovjetiti s oznakom glavno značenje (*signification principale*) te kako se

izrečeno točnije izražava izrazom opće značenje (*signification générale*) (Jakobson, 2008: 398). Iz navedenoga može se zaključiti da i Jakobsonova teorija padeža počiva na morfosintaktičkom polazištu; svaki padež kao morfološka kategorija svoje konkretno značenje ostvaruje u konkretnim sintaktičkim ustrojstvima pri čemu svaki padež u konkretnoj uporabi pokazuje određeno značenje: opće, ali i posebna značenja.

Morfologija se kao jezikoslovna disciplina dugo odvajala od sintakse, no s razvojem modernog jezikoslovlja razvila se i ideja invarijantnosti,³ koja se odnosi na problem invarijantnog odnosa dviju oprečnih kategorija – sintakse i morfologije. Sukladno tomu Jakobson navodi:

„Svaki padež u svojim mnogostrukim primjenama pokazuje niz više ili manje heterogenih značenja. Razlike između svakog od tih specifičnih, kontekstualnih značenja određuje ili gramatički ili leksički sastav fraze u kojoj se padež pojavljuje.“ (Jakobson, 2008: 440).

Unatoč tomu što postoje semantičke varijacije ovisne o sintaktičkim i leksičkim uvjetima, jedinstvo padeža ostaje nepovredivo. Kontekstualna se značenja nekog padeža mogu svesti na zajednički nazivnik, a u odnosu na druge padeže istog sustava svakom je padežu svojstveno vlastito invarijantno opće značenje (Jakobson, 2008: 441).

U flektivnim jezicima, kao što je hrvatski jezik, padež je morfološka varijanta imenice, pridjeva, zamjenice, broja ili participa. Izražava se posebnim padežnim nastavkom, nultim nastavkom, promjenom unutrašnjeg samoglasnika itd. Na taj se način izražava gramatička funkcija ili sintaksni odnos riječi. U jezicima koji nisu tipično flektivni, kao što je mađarski jezik, padež znači gramatičku funkciju ili sintaksni odnos riječi, a izražen je prepozicijom, postpozicijom, sufiksom ili samo redom riječi (Simeon, 1969: 1). Također, kategorija padeža često je „stopljena“ s nekom drugom kategorijom. To stapanje podrazumijeva izražavanje tih kategorija istim morfemom.⁴

Iz kratkoga je pregleda temeljne jezikoslovne literature o kategoriji padeža razvidno kako je padež jedna od morfoloških kategorija koja je zajednička i flektivnim i neflektivnim

³ Ideja invarijantnosti prvi se put javila 1870-ih u Kazanskoj školi. U prvoj fazi proučavanja ta je ideja iznjedrila teoriju fonema, točnije invarijante na razini glasovnih varijacija (Jakobson, 2008: 440).

⁴ Na primjer, u hrvatskom je jeziku kategorija padeža stopljena s kategorijama roda i broja (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46083>).

jezicima. O načinima kako ju ostvaruju dva tipološki različita jezika, hrvatski i mađarski, bit će riječi u sljedećim poglavljima rada.

2.1. Padežni sustav u mađarskom jeziku

Mađarski je jezik uralski jezik, pripada skupini ugrofinskih jezika, a prema tipu je aglutinativni jezik. U aglutinativnim se jezicima riječi sastoje od linearnog niza morfema najčešće s jednim, nedvosmislenim značenjem. Morfemi se dodaju osnovi, mijenjajući značenje i funkciju riječi, odnosno obilježavajući određene gramatičke kategorije (Andrić, 2002: 99).

Osnovna karakteristika mađarskog jezika kao aglutinativnog jezika je afiksacija,⁵ tj. pojava kada se gramatičke relacije među punoznačnim riječima izražavaju afiksima. Aglutinacija je jedna od karakteristika uralskih jezika, uz pojavu vokalske harmonije, trosmjernosti⁶ nepostojanja gramatičkog roda i velikog broja padeža. Ukupno je 11 karakteristika uralskih jezika, a ovdje su nabrojane one najočitije. Te karakteristike uralskih jezika ima i mađarski jezik.

Padežni sustav mađarskog jezika predmet je rasprava među mađarskim lingvistima. Postoji nekoliko razloga zašto je tomu tako. Prije svega, problem postoji u određivanju definicije padeža jer se pojam padeža može promatrati s morfološkog ili sintaktičkog stajališta. Nadalje, postoji problem i pri određivanju broja padeža u mađarskom jeziku, a taj problem povezuje i definiranje padeža, padežnog nastavka i aglutinativno svojstvo mađarskog jezika. Naime, u mađarskom jeziku postoje tri vrste sufikasa⁷ (formant⁸, gramatički znak⁹ i nastavak¹⁰) te određena pravila kako se dodaju na osnovu riječi. Broj sufikasa koji se dodaju imenskim riječima i obogaćuju ih raznim značenjima relativan je. Ta relativnost proizlazi iz činjenice da

⁵ Uglavnom je riječ o sufiksaciji.

⁶ Trosmjernost je pojava koja se veže uz lokalističku teoriju padeža. Javlja se i u flektivnim i u aglutinativnim jezicima, ali je tumačenje te pojave različito od jezika do jezika. U aglutinativnim je jezicima trosmjernost temelj interpretacije padežnih nastavaka. Svaki je smjer izražen posebnim nastavkom ili svojom skupinom padežnih nastavaka priložne oznake mjesta.

⁷ Zbog specifičnih značajki triju vrsta sufikasa u mađarskom jeziku teško je odrediti točan prijevod. Među hrvatskim je hungarolozima ova tema nedavno zaživjela, stoga postoje različita prijevodna rješenja. Ana Lehociki-Samardžić (2013: 211) sufiks *képző* naziva *formant*, dok ga Žagar-Szentesi (2018: 79) naziva *derivacijski sufiks*. U nastavku će se rada, radi jednostavnosti i razumljivosti, koristiti terminologija prema Lehociki-Samardžić, dakle: formant (za *képző*), gramatički znak (za *jel*) i nastavak (za *rag*).

⁸ Na mađarskom jeziku: „képző”.

⁹ Na mađarskom jeziku: „jel”.

¹⁰ Na mađarskom jeziku: „rag”.

postoje sufiksi koji su prijelaznog karaktera te se koriste različita načela za određivanje onoga što se može smatrati *rag*-om, jednim od tri vrste sufikasa u mađarskom jeziku (Žagar-Szentesi, 2018: 56).

2.1.1. Sufiksi u mađarskom jeziku

Mađarski se jezik po mnogim svojim obilježjima izdvaja u krugu europskih jezika. Jedno je od tih obilježja i bogat fond afikslnih morfema. Karakteristika tih afikasa njihova je jedinstvena funkcija, odnosno svaka gramatička funkcija ima poseban afiks (Žagar-Szentesi, 2018: 56).

Važno je uvodno spomenuti dvije fonološki uvjetovane pojave mađarskog jezika koje su usko povezane s afiksacijom, a to su vokalska harmonija¹¹ i spojni vokal.¹² Žagar-Szentesi za vokalnu harmoniju navodi:

„Vokalska se harmonija temelji na tendenciji da su u korijenskim morfemima (leksemi koji nisu složenice) samoglasnici pravilno raspoređeni prema mjestu tvorbe, i to prema kriteriju jesu li prednje ili stražnje tvorbe (Žagar-Szentesi, 2018: 60).

To znači da lekseme mađarskog jezika obilježava određeni „vokalski red“¹³, a tom se vokalskom redu moraju prilagoditi i sufiksi. Nadalje, Žagar-Szentesi navodi:

„Stoga većina mađarskih afikasa ima dvije (eventualno tri) različite alomorfne varijante – jednu ili dvije s prednjim, drugu sa stražnjim vokalom, a kod pričvršćivanja sufikasa odabere se ona varijanta čiji se vokal harmonizira s osnovom.“ (Žagar-Szentesi, 2018: 61).

Promotrimo to na primjerima. Leksem *ház*¹⁴ na svoju osnovu dodaje stražnju sufikslnu varijantu *-ban* kako bi se dobio oblik *házban*:¹⁵

(1) *ház* + *-ban/-ben* → *házban* (Žagar-Szentesi, 2018: 61)

¹¹ U mađarskom jeziku: „hangrend és illeszkedés”.

¹² U mađarskom jeziku: „kötőhang”.

¹³ U mađarskom jeziku: „hangrend”.

¹⁴ U prijevodu: „kuća”.

¹⁵ U prijevodu: „u kući”.

(2) *keret* + *-ban/-ben* → *keretben* (Žagar-Szentesi, 2018: 61).

U primjeru (2) leksemu *keret*¹⁶ dodan je sufiks s prednjim vokalom *-ben* te se dobije oblik *kertben*.¹⁷

Vokalska je harmonija vrsta daljinske asimilacije vokala. Može se pronaći i u drugim ugrofinskim jezicima, kao i u jezicima izvan uralске skupine jezika (Žagar-Szentesi, 2018: 61).

Pojava spojnog vokala druga je pojava u mađarskom jeziku koja ga razlikuje od sustava indoeuropskih jezika. Ona, uz vokalsku harmoniju, također ima važnu ulogu u afiksaciji. Javlja se na granicama morfema, na tzv. morfemskim šavovima (Žagar-Szentesi, 2018: 61).

Žagar-Szentesi definira spojni vokal te navodi:

„To su samoglasnici određenog tipa koji se prilikom sufiksacije ukomponiraju u oblik riječi između osnove i sufiksa te im je temeljna svrha gradnja fonetski optimalno oformljenih riječi.“ (Žagar-Szentesi, 2018: 61).

Naime, fonotaktičke tendencije mađarskog jezika ne dopuštaju gomilanje nekih konsonanata u uzastopnom ponavljanju, a spojni vokal služi da se izbjegne takvo gomilanje i olakša artikulacija (Žagar-Szentesi, 2018: 61).

Promotrimo sljedeće primjere:

(3) *ablak*¹⁸ + *-t* → *ablakot*¹⁹ (Žagar-Szentesi, 2018: 61)

(4) *ing*²⁰ + *-t* → *inget*²¹ (Žagar-Szentesi, 2018: 72).

U primjeru (3) između osnove riječi i sufiksa *-t*, kojim se u mađarskom jeziku tvori akuzativ, dodan je spojni vokal *-o*, dok je u primjeru (4) između osnove i akuzativnog nastavka dodan spojni vokal *-e*.

¹⁶ U prijevodu: „okvir“.

¹⁷ U prijevodu: „u okviru“.

¹⁸ U prijevodu: „prozor“.

¹⁹ U prijevodu: „prozor“ (imenica u akuzativu).

²⁰ U prijevodu: „košulja“.

²¹ U prijevodu: „košulju“.

Afiksi su obvezno vezani morfemi,²² a prema jednom od načina klasificiranja, a to je onaj koji određuje vrstu afiksa prema položaju u odnosu na korijen, afiksi mogu biti prefiks, sufiks i infiks. U mađarskom jeziku pretežno je riječ o sufiksima, a prefiks je samo jedan morphem koji tvori superlativ pridjeva.²³ To je prefiks *leg-* koji obavezno dolazi sa sufiksom *-bb* na kraju riječi. Prefiks *leg-* odgovara hrvatskom prefiksu *naj-* (Žagar-Szentesi, 2018: 78).

Afiksi se mogu klasificirati i prema njihovoj funkciji, a prema tom se kriteriju dijele na rječotvorne (derivacijske) i oblikotvorne ((in)fleksijske). U skupini fleksijskih sufikasa mađarski jezik razlikuje dva podtipa. Jedan se naziva *jel*, što u doslovnom prijevodu znači „znak“, a drugi se naziva *rag*, čiji je prijevod nešto teži jer se javlja i u sustavu imenskih riječi i u glagolskom sustavu. Taj je sufiks povezan s korijenom glagola „*ragaszt*“, što znači „lijepiti“ pa bi ga se moglo prevesti kao „doljepak“, ili drugim riječima, morphem koji se dodaje na kraj riječi. Uz ta dva tipa sufikasa navodi se i treći, derivacijski sufiks koji se naziva *képző* (Žagar-Szentesi, 2018: 79).

Formant je u mađarskom jeziku jednak svim univerzalnim kriterijima tog tipa sufiksa koji vrijede za velik broj drugih jezika. Najvažnija su obilježja tog tipa sufiksa u mađarskom jeziku:

- a) formanti utječu na značenjski sadržaj riječi, mogu promijeniti značenje pa čak i vrstu riječi
- b) ne raspoređuju se na zatvorene sustave, tzv. paradigme
- c) nisu obvezni elementi na riječima, što znači da ako neka riječ nema formant to se mjesto ne popunjava nultim morfemom
- d) formanti u pravilu se ne mogu dodavati svim riječima iste vrste, što znači da im uporaba nije automatska
- e) unutrašnjeg su položaja, dakle najbliže su osnovi, tj. neposredno nakon korijena
- f) pored već uvrštenog formanta može se uvrstiti još jedan, ili više njih iste vrste, podrazumijevajući pritom određena pravila
- g) uz činjenicu da mogu promijeniti vrstu riječi, potrebno je spomenuti da mogu promijeniti i daljnju vrstu riječi, što znači da uporabom više formanta riječ može prelaziti iz jedne vrste u drugu pa u treću i sl.

²² U mađarskom jeziku: „*kötött morféma*“.

²³ Ovdje je riječ isključivo o afiksima imenskih riječi. Glagolska prefiksacija iznimno je produktivan mehanizam. Glagolski se prefiksi u mađarskoj gramatikografiji ne smatraju afiksima. Budući da imaju jaču semantičku ulogu i drugačije morfosintaktičke osobine od onih u indoeuropskim jezicima, smatraju se riječima (Žagar-Szentesi, 2018: 78).

- h) mogu promijeniti sintaktičko okruženje riječi i
- i) nerijetko imaju sinonimne varijante (Žagar-Szentesi, 2018: 80–86).

Edita Andrić (2002) navodi četiri vrste formanata u mađarskom jeziku:

1. oni koji se dodaju glagolima da bismo dobili drugu vrstu glagola
2. oni koji se dodaju glagolima da bismo dobili imensku riječ
3. oni koji se dodaju imenskoj riječi (pretežno imenici) da bismo načinili drugu imensku riječ
4. oni koji se dodaju imenskoj riječi (pretežno imenici) da bismo načinili glagole (Andrić, 2002: 109).

U indoeuropskim je jezicima uobičajeno dijeliti sufikse samo na derivacijske i fleksijske, no u mađarskom jeziku postoji podjela fleksijskih sufikasa na još dva podtipa, što je jedinstvena pojava u morfologiji mađarskog jezika. Kako je već ranije spomenuto, dva se tipa fleksijskih nastavaka nazivaju *jel* i *rag*. Takva podjela ukorijenjena je duboko u tradiciji mađarskih gramatičara, iako je granice razlikovanja tih dvaju sufikasa vrlo teško jasno odrediti (Žagar-Szentesi, 2018: 86).

Isto navodi i Ferenc Kiefer:

„A jel, a rag és a képző között csak akkor érdemes különbséget tennünk, ha elkülönítésükhöz egyértelmű kritériumokra tudunk támaszkodni. A jel és a rag megkülönböztetése a magyar grammatikairás sajátos hagyománya, más nyelvek nyelvtanirási hagyománya nem ismeri (egységesen inflexiósnak szokták nevezni a képzőkön kívüli toldalékmorfémákat). Márpedig többféle szerepű és helyzetű inflexiós morf nemcsak a magyarban fordul elő egy és ugyanazon szóalakban.”²⁴ (Kiefer, 2003: 194).

Ipak postoje određene razlike koje se mogu uočiti. To su, prije svega, njihove međusobne pozicije, zatim pozicija u odnosu na korijen i to što nastavci imaju pretežito sintaktičku ulogu,

²⁴ U prijevodu: „Između jel-a, rag-a i képző-a korisno je napraviti razliku samo ako se možemo osloniti na jasne kriterije za njihovo razlikovanje. Razlikovanje jel-a i rag-a specifična je tradicija mađarske gramatikografije, a gramatikografska tradicija drugih jezika ne poznaje ovu pojavu (svi sufiksni morfemi u pravilu se jednim imenom nazivaju infleksijski morfemi, osim sufiksalnog morfema za komparativ). Međutim, fleksijski morfovi s više uloga i mjesta unutar jedne riječi ne pojavljuju se u mađarskom.”

za razliku od gramatičkih znakova. Još jedan razlog zbog kojeg je teško razdvojiti ta dva tipa sufikasa jest taj što mnogi sufiksi miješaju osobine obiju skupina (Žagar-Szentesi, 2018: 86).

Za što bolje razumijevanje navedenih dvaju tipova fleksijskih sufikasa navest će se njihove zajedničke osobitosti, ali i njihove razlike. Kada govorimo o sličnostima, odnosno zajedničkim karakteristikama, govorimo o sljedećem:

- a) fleksijski sufiksi imaju pretežito gramatičko značenje i ne mijenjaju semantički sadržaj osnove
- b) fleksijom se ne mijenja vrsta riječi
- c) semantički odnos između osnove i oblika riječi proširenog za fleksijski sufiks uvijek je jasno vidljiv
- d) fleksijski sufiksi jesu više ili manje zatvoren sustav, raspoređeni su po paradigmama
- e) u pravilu se mogu dodati svim riječima jedne vrste
- f) u fleksijskim je sufiksima sinonimija rjeđa pojava i
- g) uvijek se vezuju uz određene vrste riječi, i to na način da se neki pojavljuju samo na imenskim, a neki samo na glagolskim osnovama (Žagar-Szentesi, 2018: 87–88).

Uz već spomenute glavne razlikovne karakteristike dvaju tipova fleksijskih sufikasa izdvojimo i pojedinačne razlike. Kada je riječ o gramatičkim znakovima, razlike se odnose na dvoje. Prvo je položaj sufikasa u riječi. Gramatički znakovi imaju unutrašnju poziciju između formanta i nastavaka. To znači da ako neki oblik riječi ima sva tri tipa sufikasa, prvo će se dodati formant, zatim gramatički znak i naposljetku nastavak. Druga je važna značajka ta što u jednom obliku riječi može biti dva ili više sufikasa ovog tipa, osim za glagolske oblike u kojima je uvijek prisutan samo jedan (Žagar-Szentesi, 2018: 88–89).

Edita Andrić (2002) gramatičke znakove izdvaja u drugu skupinu sufikasa u mađarskom jeziku koju naziva „nastavci koji se u mađarskom jeziku nazivaju znacima (A jelek)“ te za tu skupinu sufikasa izdvaja sljedeće:

„Drugú grupu nastavka u mađarskom jeziku čine takozvani znaci, koji ne menjaju osnovno značenje reči već označavaju njihovu kvalitativnu ili kvantitativnu promenu. Ta promena je evidentna na samim rečima, izdvojenima iz konteksta. Postoje znaci koji

se dodaju imenskim rečima i znaci koji se priključuju glagolima.“²⁵ (Andrić, 2002: 132).

S druge strane, kada je riječ o nastavcima, postoji nekoliko karakteristika koje ih razlikuju od gramatičkih znakova, a to su:

- a) uvijek se nalaze u posljednjoj poziciji danog oblika riječi i nakon njih ne može stajati niti jedan drugi sufiks
- b) u jednom obliku riječi može biti samo jedan sufiks ovog tipa i
- c) obvezni je element i na imenskim i na glagolskim riječima jer su uvijek raspoređeni po paradigrama, a ako neki oblik u sebi nema taj nastavak, označavamo ga kao nulti morfem (Žagar-Szentesi, 2018: 91).

O prvoj piše i Ferenc Kiefer:

„A szintaktikailag releváns ragok a képzők után, a szó végén helyezkednek el.“²⁶ (Kiefer 2003: 197).

Uz navedeni kriterij Kiefer ističe kako i nije uvijek dobar jer podrazumijeva da svatko uvijek zna koji je sufiks u danom obliku riječi formant, a koji jedan od dva tipa fleksijskih sufikasa. Navodi još i kako je moguće da se u obliku riječi nađe i nekoliko sintaktički relevantnih sufikasa koji su poredani na zadani način, što navedeni kriterij, odnosno značajku, čini mogućim (Kiefer, 2003: 197).

U nastavke ubrajamo paradigme padežnih²⁷ i adverbijalnih sufikasa²⁸ na imenicama. Među tim je nastavcima velik broj onih koji pripadaju prijelaznim sufiksima između dva tipa fleksijskih sufikasa, ali i derivacijskih. Zbog toga je broj padežnih nastavaka teško točno odrediti, a sam broj ovisi o autorima pojedinih gramatika (Žagar-Szentesi, 2018: 91).²⁹

²⁵ U prijevodu: „Drugu skupinu nastavaka u mađarskom jeziku čine takozvani znaci, koji ne mijenjaju osnovno značenje riječi, već označavaju njihovu kvalitativnu ili kvantitativnu promjenu. Ta je promjena razvidna na samim riječima, izdvojenima iz konteksta. Postoje znaci koji se dodaju imenskim riječima i znaci koji se priključuju glagolima.“

²⁶ U prijevodu: „Sintaktički relevantni nastavci nalaze se nakon derivacijskog sufiksa (formanta), na kraju riječi.“

²⁷ U mađarskom jeziku: „esetrágok“.

²⁸ U mađarskom jeziku: „határozóragok“.

²⁹ Više o broju padeža u mađarskom jeziku bit će riječi u idućem dijelu rada nakon definiranja pojma „padež“.

2.1.2. Definiranje pojma „padež“

Definiciju padeža, koja je danas općeprihvaćena, dao je Ferenc Kiefer u dijelu gramatike „Új magyar nyelvtan” u poglavlju „Alaktan”.³⁰ On polazi od morfološke definicije padeža te navodi:

„Az eset a névszónak olyan ragozásbeli kategóriája, illetőleg olyan ragozott alakja, amely alakban a névszó önmagában is meghatározott mondatrész lehet egy-egy adott mondatban.”³¹ (Kiefer, 2003: 200).

Nadalje, razdvaja pojam padeža i padežnog nastavka te ističe:

„Az eset fogalma ebben a meghatározásban két értelemben szerepel: a ragozásbeli kategória nyilvánvalóan esetviszonyra utal, tehát szintaktikai-szemantikai kategória, a ragozott alak ezzel szemben esetraggal ellátott névszóra vonatkozik, következőleg morfológiai kategória.”³² (Kiefer, 2003: 200).

Kiefer zatim objašnjava kako je u navedenoj definiciji bilo potrebno razjasniti razliku padežnog odnosa³³ i padežnog sufiksa,³⁴ a kao primjer navodi genitivni *-nak/-nek* koji se razlikuje od dativnog *-nak/-nek* sufiksa. Kiefer navodi kako nema genitiva u mađarskom jeziku, a pojavu da jedan nastavak nosi dva značenja veže uz izricanje posvojnosti u mađarskom jeziku.³⁵ Uz to, navodi i kako je padežni nastavak (*esetrag*) posljednji završni nastavak riječi (Kiefer, 2003: 200, 201).

Definiciju padeža donosi i László Antal u knjizi „A formális nyelvi elemzés; A magyar esetrendszer”:

„Az eset csak bizonyos nyelvekben fellelhető, sajátos nyelvtani kategória. Minden nyelv esetei zárt morfológiai rendszert képeznek, s ily módon az eseteket mindig objektív szerkezeti jegyek alapján ismerhetjük fel. Az esetet nem határozhatjuk meg jelentés alapján, mivel meghatározott jelentések kifejezésére különböző nyelvi

³⁰ U hrvatskom: „morfológija“.

³¹ U prijevodu: „Padež je kategorija promjene imenskih riječi, odnosno takav deklinirani oblik u kojem imenska riječ sama po sebi može biti određeni dio rečenice u danoj rečenici.“

³² U prijevodu: „Pojam se padeža u ovoj definiciji upotrebljava u dva značenja: kategorija deklinacije imenica očigledno označuje padežni odnos, dakle sintaktičko-semantičku kategoriju, a deklinirani se oblik, nasuprot tome, odnosi na imenicu s padežnim nastavkom, stoga na morfološku kategoriju.“

³³ U mađarskom jeziku: „esetviszony“.

³⁴ U mađarskom jeziku: „esetrag“.

³⁵ Više vidi u poglavlju 4.1. Izricanje posvojnosti u mađarskom jeziku.

eszközök is szolgálhatnak. Nincsenek abszolút, rendszertől független esetek. Az eset objektív, és elsődlegesen nem a tudomány kategóriája, hanem a nyelvi valóságé.”³⁶ (Antal, 1961 [2005]: 282).

Vidljivo je kako dva različita autora zauzimaju različita stajališta pri definiranju padeža. László Antal svoje je viđenje mađarskog padežnog sustava prvi put iznio 1961. godine, dakle 30 godina prije Ferenc Kiefera. Antal je prvi u mađarsko jezikoslovlje uveo pojam padeža kao morfološke kategorije i smatra kako se padeži ne mogu odrediti pomoću značenja, što znači da padeže promatra samo s morfološkog aspekta (Antal, 1961 [2005]: 282). Kiefer je svoja proučavanja mađarskog padežnog sustava nadovezao na rad Lászla Antala, naglašavajući činjenicu kako padežne strukture imaju i sintaktičko-semantičku kategoriju izraženu padežnim odnosom.

2.1.3. Broj padeža u mađarskom jeziku

Kada je riječ o padežima u mađarskom jeziku, riječ je zapravo o padežnim sufiksima jer je mađarski jezik aglutinativni jezik i svoja gramatička svojstva izražava sufiksacijom. Broj je padeža, odnosno padežnih nastavaka, godinama bio nedefiniran, a razlog tomu objašnjen je u prethodnom potpoglavlju. Zbog velikog broja sufikasa koji su prijelaznog tipa, broj je padežnih nastavaka varirao od 17 do 24 sufiksa, ovisno o gramatikama i autorima (Žagar-Szentesi, 2018: 91).

U počecima se smatralo kako mađarski padežni sustav treba graditi po uzoru na latinski te se smatralo kako mađarski jezik ima šest, odnosno sedam padeža. Do tog su broja gramatičari došli prevođenjem latinskih padeža. Krajem 19. stoljeća prevladala je tendencija da se u padežne nastavke mogu uvrstiti i oni koji to nisu pa su brojke sezale i do 30 padeža (Andrić, 2002: 140).

O variranju broja padeža Edita Andrić (2002) navodi:

³⁶ U prijevodu: „Padež je osobita gramatička kategorija koja se može naći samo u određenim jezicima. Padeži svakog jezika čine zatvoreni morfološki sustav i na taj se način padeži mogu prepoznati kao objektivne strukturne značajke. Padeže ne možemo odrediti pomoću značenja jer se različita jezična sredstva mogu također koristiti za izražavanje određenih značenja. Ne postoje apsolutni, od sustava nezavisni padeži. Padež je objektivn i prvenstveno nije znanstvena kategorija, već pripada jezičnoj stvarnosti.“

„Čak je i u opisnoj gramatici mađarskog jezika u izdanju akademije (1962.) nabrojano 28 padežnih kategorija, dok u fakultetskom udžbeniku iz 1988. godine taj broj iznosi 24.“ (Andrić, 2002: 140).

U pomaku od velikog broja padeža i približavanju konačnom broju važno je spomenuti Laszla Antala koji je ustanovio 16 padežnih nastavaka i, uključivši nulti nominativni nastavak, došao do broja od 17 padeža. Antal je padeže proučavao isključivo na osnovi morfoloških kriterija. Smatrao je kako je glavni kriterij može li se nešto smatrati padežnim nastavkom mogućnost uvrštavanja u paradigmu. Uz to je postavio još neke kriterije, primjerice da se dodaju zamjenicama, osobnim imenima, pridjevima i brojevima, da mogu stajati nakon gramatičkog znaka te da se mogu pripojiti neovisno o semantičkom korijenu riječi (Andrić, 2002: 140).

Sve do 2003. godine i Ferenc Kiefer nije bilo potvrde o konkretnom broju padeža u mađarskom jeziku. Problematika izazvana prijelaznim tipovima sufikasa tek je tada razriješena. Od potencijalnih 25 padežnih nastavaka Kiefer je ustanovio kako ih je ipak 18. Proučavajući tradicionalne padežne nastavke, odredio je kriterije prema kojima će ustanoviti radi li se o padežnom nastavku ili nekom drugom tipu sufiksa u mađarskom jeziku. Proučavao je je li određeni sufiks slobodno povezan sa zamjenicom, vlastitim imenom, pridjevom, brojem i gramatičkim znakom i je li njihova sposobnost udruživanja neovisna o značenju imenice (Kiefer, 2003: 201).

Primjeri koje navodi su:

(5) *-kor*

(6) *-ul* (Kiefer, 2003: 201).

Primjer (5) temporalni je nastavak koji znači „u neko vrijeme, u neko doba“. Taj se nastavak ne može smatrati padežnim jer, kako navodi Kiefer, ne odgovara svim kriterijima, točnije, nije povezan sa zamjenicama, osobnim imenima, pridjevima, a njegova uporaba ovisi o značenju imenice (Kiefer, 2003: 201).

Isto navodi i Žagar-Szentesi (2018):

„(...) temporalni sufiks *-kor* (u neko vrijeme, u neko doba) mogu dobiti samo osnove čije značenje dopušta konstruiranje vremenskih izraza, no čak i od tih osnova pojavljivanje *-kor* podliježe strogim ograničenjima.“ (Žagar-Szentesi, 2018: 92).

Navedeni se nastavak ne koristi u značenjima poput „u zoru“ ili „u rujnu“. U tim se izrazima koristi nastavak *-ban/-ben*.³⁷ Koristi se u izrazima „u ... sati“³⁸ i sl. (Žagar-Szentesi, 2018: 92).

Na isti se način primjer (6), socijativni nastavak *-ul*, ne smatra padežnim nastavkom jer se ne može povezati sa zamjenicama, pridjevima, brojevima i gramatičkim znakovima (Kiefer, 2003: 201).

Nastavke koje Kiefer također isključuje iz padežne paradigme su *-ként*, *-képpen*, lokativni *-t* i genitiv jer je genitivni padežni nastavak jednak dativnom padežnom nastavku. Genitiv je u mađarskom jeziku jedini padež koji nema poseban padežni nastavak (Kiefer, 2003: 201).

Od prvotnog je broja tako ostalo 18 padežnih nastavaka. Nominativ, akuzativ i dativ mogu se zaključiti iz sintaktičkih odnosa. Nominativ je padež subjekta, akuzativ je padež objekta, a dativ se smatra padežom neizravnog objekta. Zbog toga što se mogu zaključiti iz sintaktičkih odnosa nazivaju se sintaktičkim padežima. Ostali se padeži nazivaju leksičkima jer se unose leksičkim karakteristikama glagola, najčešće predikata (Kiefer, 2003: 201).

Prema svemu gore navedenom padežni sustav mađarskog jezika prema Ferencu Kieferu prikazan je na slici 1.

³⁷ Izraz „u zoru“ u mađarskom glasi: „hajnalban“.

³⁸ U mađarskom jeziku: „orakor“.

A magyar esetragok rendszere

1. nominativus:	<i>ember</i>		} szintaktikai esetek
2. accusativus:	<i>embert</i>		
3. dativus:	<i>embernek</i>		
4. instrumentalis:	<i>emberrel</i>	eszköz	} lexikai esetek
5. causalis-finalis:	<i>emberért</i>	cél	
6. translativus-factivus:	<i>emberré</i>	eredmény	
7. inessivus:	<i>emberben</i>	} hely	
8. superessivus:	<i>emberen</i>		
9. adessivus:	<i>embernél</i>		
10. sublativus:	<i>emberre</i>	} irány	
11. delativus:	<i>emberről</i>		
12. illativus:	<i>emberbe</i>		
13. elativus:	<i>emberből</i>		
14. allativus:	<i>emberhez</i>		
15. ablativus:	<i>embertől</i>	} állapot	
16. terminativus:	<i>emberig</i>		
17. formativus:	<i>emberként</i>		
18. essivus-formalis:	<i>emberül</i>		

Slika 1. Padežni sustav mađarskog jezika prema Ferencu Kieferu

(izvor: Kiss, Kiefer, Siptár (2003) „Új magyar nyelvtan”, Osiris Kiadó, Budapest)

Tablični prikaz mađarskog padežnog sustava donosi i Žagar-Szentesi (2018). U tom prikazu navodi svih 18 padeža, kao i Ferenc Kiefer, uz hrvatske nazive tih padeža, padežne nastavke, mađarsku riječ s tim nastavkom te hrvatski prijevod. Uz to navodi izdvojeno i šest padežnih nastavaka koji su prijelaznog karaktera te koje Ferenc Kiefer ne smatra padežima mađarskog padežnog sustava. Na slici 2 prikazana je tablica mađarskog padežnog sustava prema Žagar-Szentesi (2018: 92).

naziv padeža	sufiksni oblici	primjer sufigirane riječi	značenje na hrvatskom
nominativ	Ø	<i>erdő</i>	šuma
genitiv	Ø ili <i>-nak/-nek</i>	<i>erdő</i> ili <i>erdőnek</i>	šume
akuzativ	<i>-(V)t*</i>	<i>erdőt</i>	šumu
inesiv	<i>-ban/-ben</i>	<i>erdőben</i>	u šumi
elativ	<i>-ból/-ből</i>	<i>erdőből</i>	iz šume
ilativ	<i>-ba/-be</i>	<i>erdőbe</i>	u šumu
superesiv	<i>-n/-on/-en/-ön</i>	<i>erdőn</i>	na šumi
delativ	<i>-ról/-ről</i>	<i>erdőről</i>	sa šume, o šumi
sublativ	<i>-ra/-re</i>	<i>erdőre</i>	na šumu
adesiv	<i>-nál/-nél</i>	<i>erdőnél</i>	kod šume
ablativ	<i>-tól/-től</i>	<i>erdőtől</i>	od šume
alativ	<i>-hoz/-hez/-höz</i>	<i>erdőhöz</i>	k šumi
dativ	<i>-nak/-nek</i>	<i>erdőnek</i>	šumi
terminativ	<i>-ig</i>	<i>erdőig</i>	do šume
esiv-formalis	<i>-ként</i>	<i>erdőként</i>	kao šuma
translativ	<i>-vá/-vé</i>	<i>erdővé</i>	u šumu (pretvoriti nešto ~)**
instrumental	<i>-val/-vel</i>	<i>erdővel</i>	sa šumom
kauzal-final	<i>-ért</i>	<i>erdőért</i>	po šumu
Rjeđi sufiksi ili sufiksi prijelaznog karaktera***			
temporal	<i>-kor</i>	<i>őtkor</i>	u pet (sati)
esiv-modal	<i>-ul/-ül</i>	<i>ajándéku</i>	kao poklon
formal	<i>-képpen</i>	<i>segítségképpen</i>	kao pomoć, za pomoć
distributiv	<i>-(V)nkét</i>	<i>erdőnként</i>	po (svakoj) šumi
distributiv-temporal	<i>-(V)nta/-(V)nte</i>	<i>naponta</i>	po danu, dnevno
socijativ	<i>-(V)stul/-(V)stül</i>	<i>erdőstül</i>	zajedno sa šumom

Slika 2. Padežni sustav mađarskog jezika prema Orsolyi Žagar-Szentesi

(izvor: Žagar-Szentesi, Orsolya (2018) „Priručna gramatika mađarskog jezika. Morfologija 1.“, Knjigra, Zagreb)

U navedene dvije padežne paradigme postoji nekoliko razlika. Ferenc Kiefer iz padežne paradigme izuzima genitiv, kao što je već spomenuto, jer genitiv nema zaseban padežni nastavak. Žagar-Szentesi navodi genitivni nastavak u padežnoj paradigmi navodeći nulti morfem ili nastavak *-nak/-nek* kao genitivni nastavak. Također i uz dativ navodi nastavak *-nak/-nek*. Podrobnije o ovoj temi bit će riječi u poglavlju o mađarskom genitivu.

Umjesto genitiva Ferenc Kiefer u svoju paradigmu uvrštava *essivus-formalis* ili kako ga Žagar-Szentesi naziva *esiv-modal*. To je padežni nastavak *-ul/-ül* koji Žagar-Szentesi navodi u odvojenoj paradigmi kao nastavak koji se koristi rjeđe ili je prijelaznog karaktera. Nadalje objašnjava:

„(...) zbog ograničene distribucije (uvjetovane tipom značenja osnove) u primjerima koristimo korijene uz koje postoji stvarni oblik riječi s dotičnim sufiksom“ (Žagar-Szenstesi, 2018: 92).

2.2. Padežni sustav u hrvatskom jeziku

Kategorija padeža u hrvatskom jeziku morfološka je kategorija što znači da se padežima uspostavljaju veze među riječima. Te se veze uspostavljaju gramatičkim morfemima (Silić, Pranjković, 2007: 38). Gramatički se morfemi nazivaju *nastavačnima*, a služe za tvorbu oblika riječi. Gramatički morfemi daju gramatičko značenje riječi. Razlikujemo padežne gramatičke morfeme koji se javljaju u deklinacijama imenskih riječi, i osobne gramatičke morfeme koji služe za sprezanje glagola. Značenje pridruženo nastavačnom morfemu naziva se *gramatem*. Gramatemi se mogu podijeliti u tri skupine:

- a) gramatemi koji nose obavijest o rodu (muški, ženski, srednji)
- b) gramatemi koji nose obavijest o broju (jednina, množina) te
- c) gramatemi koji nose obavijest o padežu (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ, instrumental) (Babić i dr., 2007: 282).

Imenice, osim što oblik mogu mijenjati u rodu i broju, oblik mogu mijenjati i u padežu ovisno o položaju i službi imenice u rečenici. U hrvatskom je jeziku sedam gramatičkih funkcija i sintaktičkih odnosa u kojima se riječ mijenja nastavkom. To znači da u hrvatskome jeziku razlikujemo sedam padeža u jednini i u množini (Babić i dr., 2007: 304).

Broj padeža u hrvatskom jeziku jasno je određen. Hrvatski jezik čini sedam padeža, a to su nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental. Ukupnost padežnih oblika neke imenske riječi naziva se deklinacija (Raguž, 1997: 7).

Dragutin Raguž u knjizi „Praktična hrvatska gramatika“ (1997) o broju padeža u hrvatskom jeziku navodi i sljedeće:

„Broj padeža nije utvrđen po broju različitih oblika jedne imenske riječi ili imenskih riječi samo jednog roda ili tipa. Utvrđen je ukupnošću različitih padežnih oblika svih imenskih riječi za različite funkcije u rečenici.“ (Raguž, 1997: 7).

Dragutin Raguž o padežu kao morfološkoj kategoriji navodi sljedeće:

„Padež je oblik imenske riječi kakav zahtijeva funkcija te riječi u rečenici, odnosno kakav zahtijeva glagol kao dopunu.“ (Raguž, 1997: 6).

Težak i Babić u knjizi „Gramatika hrvatskog jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje“ (2009) također definiraju padež polazeći od konkretizacije pojedinog oblika riječi u rečenici:

„Oblik riječi koji je ovisan o njezinoj službi i odnosu prema drugim riječima u rečenici zove se padež.“ (Težak, Babić, 2009: 95).

I autori „Hrvatske gramatike“ (2005) u definiranju padeža polaze od odnosa riječi prema sadržaju cijele rečenice:

„Padež je morfološka kategorija koja izriče različite odnose onoga što riječ znači prema sadržaju rečenice. Ti se odnosi izriču padežnim nastavcima i naglaskom.“ (Barić i dr., 2005: 101).

Kada se riječi promatraju kao dio rečenice, odnosno kada se izražavaju veze među članovima rečenice, riječ je o sintaktičkim kategorijama. Tada padež promatramo kao dio sintakse i riječ je o sintaktičkim službama padeža i različitim značenjima padeža, dakle njegovoj sintaktičko-semantičkoj ulozi u rečenici (Silić, Pranjković, 2005: 38). Silić i Pranjković (2005) pod sintaksom padeža podrazumijevaju sljedeće:

„Stoga je u sintaksi uobičajeno govoriti o sintaksi padeža, u kojoj se proučavaju značenja i službe pojedinih padežnih oblika u većim sintaktičkim jedinicama, osobito u spojevima riječi ili sintagmemima i u rečenicama.“ (Silić, Pranjković, 2005: 199).

Silić i Pranjković sedam padeža hrvatskog jezika dijele u dvije skupine. Padeže dijele na samostalne (glavne) i nesamostalne (kose) padeže:

„Samostalni se padeži tako nazivaju po tome što nisu ovisni o drugim riječima u spoju riječi ili rečenici, a nesamostalni se u spojeve riječi ili rečenice ne uvode samostalno, nego ovise o kakvoj drugoj sastavnici spoja riječi ili o članu rečeničnog ustrojstva.“ (Silić, Pranjković, 2005: 199).

Prema toj podjeli samostalni su padeži nominativ i vokativ, a nesamostalni su genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental (Silić, Pranjković, 2005: 199).

Padeže slično dijele i autori „Hrvatske gramatike“ (2005). Padeže dijele u dvije skupine koje nazivaju nezavisnim i zavisnim padežima. Nezavisni su nominativ i vokativ, a zavisni su genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental (Barić i dr., 2005: 102).

Kao što je već rečeno, sedam je padeža u hrvatskom jeziku. Oni nose latinska imena i odgovaraju na određena pitanja (za živo i za neživo). U tablici 1 prikazan je padežni sustav hrvatskog jezika.

1. nominativ (N)	<i>tko?</i>	<i>što?</i>
2. genitiv (G)	<i>koga?</i>	<i>čega?</i>
3. dativ (D)	<i>komu?</i>	<i>čemu?</i>
4. akuzativ (A)	<i>koga?</i>	<i>što?</i>
5. vokativ (V)	<i>(oj)</i>	
6. lokativ (L)	<i>(o) kome?</i>	<i>(o) čemu?</i>
7. instrumental (I)	<i>(s) kim?</i>	<i>(s) čim?</i>

Tablica 1. Prikaz hrvatskog padežnog sustava

(izvor: autorica izradila samostalno prema Težak, S., Babić, S. (2009) „Gramatika hrvatskog jezika Priručnik za osnovno jezično obrazovanje“, Školska knjiga, Zagreb)

Razlike između mađarskog i hrvatskog padežnog sustava mogu se jasno uočiti. Prije svega, ta se dva padežna sustava razlikuju u broju padeža. Mađarski se padežni sustav sastoji od 18 padeža, dok hrvatski padežni sustav čini sedam padeža. U hrvatskom je padežnom sustavu genitiv jedan od sedam padeža sustava, dok ga u mađarskom padežnom sustavu nema. Sintaktički se gledano padeži u mađarskom jeziku dijele na sintaktičke i leksičke, a u hrvatskom se jeziku dijele na samostalne (glavne) i nesamostalne (kose padeže). Hrvatski padežni sustav prati latinski model, a mađarski je model razrađen kao uralški jezici aglutinativnog tipa.

3. OPIS GENITIVA U MAĐARSKOM I HRVATSKOM JEZIKOSLOVLJU

3.1. Pojam genitiva u jezikoslovnoj literaturi

Genitiv je naziv za padež nastao prema latinskoj riječi *genitivus* što znači *rodni, koji rađa*. Genitiv je jedan od praindoeuropskih padeža imenske fleksije. U paradigmama se obično navodi na drugom mjestu, a odgovara na pitanja *koga?*, *čega?*. Genitiv je bio poznat još i antičkim gramatičarima koji su ga definirali kao padež kojemu je svojstveno da označuje pripadanje nekoj kategoriji (Simeon, 1969: 390).

Rikard Simeon u „Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva“ o genitivu kao padežu u indoeuropskim jezicima navodi:

„U ie. jezicima genitiv je padež u kojem se imenica javlja prvenstveno tada, kada govornik želi izraziti da imenicom određena osoba ili stvar nešto posjeduje *pg*, tj. pripadnost, odn. podijeljenost nečega nečemu (posesivni, atributni g.: njiva *moga susjeda*, pritoci *Dunava*, pobjeda *revolucije*) i djelomičnost neke cjeline (partitivni g., npr. komad *kruha*, poglavlje *historije*).“ (Simeon, 1969: 391).

Branko Kuna u radu „NP-pomicanje i posvojni genitiv“ (2004) navodi da je u fleksijskim jezicima poznato mišljenje kako je genitiv najčešći rekcijski padež imenica, točnije kako je najčešća gramatička oznaka imenica koje imaju sintaktičku ulogu atributa. To je razlog zašto se genitiv poistovjećuje s atributnom (adnominalnom) ulogom. Navodi i kako se u generativnoj gramatici pod pojmom genitiva podrazumijeva padež koji upućuje na imeničnu skupinu - NP. Atributna je imenica, neovisno o sintaktičkoj ulozi cijele skupine, uvijek u genitivu. To potvrđuje činjenicu da je genitiv padež koji proistječe isključivo iz rekcijskih svojstava imenice koju određuje (Kuna, 2004: 245).

Gramatike prema načinu uporabe razlikuju genitiv bez prijedloga i genitiv s prijedlozima. Genitiv bez prijedloga ima dva osnovna značenja, odnosno značenje pravog genitiva i značenje ablativa. Značenje pravog genitiva izražava unutrašnju svezu i služi kao dopuna ili za pobližu oznaku imenica ili glagola. Značenje ablativa izražava ishodište radnje izražavajući značenja latinskog ablativa. Postoji mnogo naziva za pojedine vrste pravog genitiva i ablativnog genitiva. Svaki naziv označuje neku posebnu funkciju ili značenje (Simeon, 1969: 391).

3.2. Pristup genitivu u mađarskom jezikoslovlju

Mađarski su gramatičari, slično kao i gramatičari drugih europskih naroda, u počecima uzore za tvorbu padežnih paradigmi tražili u latinskom jeziku. Prema tom je uzoru i genitiv bio nezaobilazna sastavnica. Iako se latinska gramatička tradicija pokazala uspješnom kada su u pitanju indoeuropski jezici, koji su uz manje preinake preuzeli latinske padeže, u mađarskom jeziku to nije bio slučaj. Prvi uočen problem tiče se ablativa i činjenice da je ablativ imao brojna značenja isto kao i genitiv. Latinski je ablativ svoja mjesna značenja u mađarskom jeziku rasporedio u približno petnaest priložnih nastavaka, a padež koji u suvremenim gramatikama nazivaju ablativom pripada mjesnim padežima s prostornim značenjem kojeg označava mađarski nastavak *-tól/-től* (hrvatski: od + genitiv). Iako se u starim mađarskim gramatikama genitiv redovito pojavljivao s nastavkom *-é* ili općim posvojnim nastavkom, suvremene ga gramatike često izostavljaju, a ako ga navode, onda je to nastavkom *-nak/-nek* (Lehocki-Samardžić, 2013: 214). Mađarska se gramatikografija u pogledu padežnog sustava potpuno odvojila od latinskog uzora tek sredinom 20. stoljeća monografijom Lászlóa Antala o mađarskom padežnom sustavu.

U prethodnom su poglavlju rada razmotrena mišljenja jezikoslovaca o padežnom sustavu mađarskoga jezika, poglavito kada je riječ o broju padeža u tom jeziku. S jedne je strane izložena teorija čiji je začetnik László Antal koji je u drugom izdanju svoje monografije o mađarskim padežima revidirao postojanje genitiva i izostavio ga iz paradigmi. Na njega se nadovezao Ferenc Kiefer koji je 2003. godine ustanovio padežnu paradigmu mađarskog jezika s jasnim kriterijem o tome što se smatra padežnim nastavkom isključivši iz padežne paradigme genitivni nastavak jer je jednak dativnom padežnom nastavku. Ferenc Kiefer isključuje genitiv iz mađarske padežne paradigme smatrajući kako genitiv u mađarskom jeziku prikazuje takav padežni odnos za koji nema posebnog padežnog nastavka. Uz to navodi i da je potrebno razlikovati padež i padežni odnos jer se samo na taj način mogu razlikovati genitivni i i dativni nastavak *-nak/-nek* (Kiefer, 2003: 200).

S druge pak strane stoje teorije mađarskih jezikoslovaca u inozemstvu i kontrastivnih jezikoslovaca, primjerice Žagar-Szentesi koja navodi genitiv u padežnoj paradigmi te uz njega navodi nulti morfem i nastavak *-nak/-nek* jer ga povezuje s korištenjem posvojnih nastavaka u posvojnim paradigmama koje sadržavaju padežni nastavak *-nak/-nek* u posvojnem značenju. Isto to čini i Andrić (2002: 147–148) koja opisu mađarskog jezika pristupa s aspekta srpskog jezika i značenjski ga povezuje sa značenjem posvojnog genitiva u srpskom. Slijed se može

nastaviti i Istvánom Peteom koji je u svom radu „Hány esetük van a magyar főneveknek?“ (2012) u padežnoj paradigmi naveo genitiv u opisnom obliku (*háznak a...*) (Pete, 2012: 312).

Nastavak *-nak/-nek* u mađarskom je jeziku preventivno nastavak za dativ. László Antal smatra kako je genitivni nastavak *-nak/-nek* samo jedna od značenjskih alternacija dativa, ali da to nije genitiv³⁹ (Antal, 1961 [2005]: 280). Budući da se genitivni nastavak *-nak/-nek* može javiti samo uz posvojne nastavke za osobe, on takav dativ naziva *genitivnim dativom*. To nije najbolje terminološko rješenje budući da je u jezikoslovlju poznat naziv *posvojni dativ*, koji odgovara opisanoj pojavi u mađarskom jeziku, a prisutan je i u indoeuropskim jezicima, što potvrđuje i Ana Lehocki-Samardžić:

„U tom bi slučaju takvu pojavu trebalo izostaviti iz mađarskih imenskih paradigmi te ju tretirati kao pojavu u posvojnim konstrukcijama u uralskim jezicima.“ (Lehocki-Samardžić, 2013: 215).

Važno je spomenuti i to da se genitivom najčešće izriče posvojnost, posebice u jezicima koji imaju morfološke znakove za padeže. Posvojnost se u mađarskom jeziku tumači dijelom u morfologiji, a dijelom u sintaksi (Lehocki-Samardžić, 2013: 213). Više o izricanju posvojnosti genitivom u mađarskom jeziku bit će riječi u sljedećem poglavlju rada.

3.3. Pristup genitivu u hrvatskom jezikoslovlju

Hrvatska jezikoslovna literatura⁴⁰ također navodi kako je naziv „genitiv“ nastao od latinske riječi *genitivus*, koja se odnosi na porod, roditelj, a stariji je hrvatski naziv *roditeljni* (Babić i dr., 2007: 304).

³⁹ Usp. „(...) az a két viszony, amit az orosz nyelvben s datívusz és genitívusz fejez ki, a magyarban sokszor egyetlen esettel kifejezhető, ezt az esetet datívuszznak nevezzük, de éppen említett tulajdonsága miatt nem azonos sem az orosz datívusszal, sem a genitívusszal, s nem is összege a kettőnek (...)“ (Antal, 1961 [2005]: 280) U prijevodu: „(...) dva odnosa koja u ruskom jeziku izražavaju dativ i genitiv u mađarskom se često izražava jednim jedinim padežom kojeg zovemo dativ. Upravo zbog spomenutih njegovih osobina on neće biti jednak ni ruskom dativu ni ruskom genitivu, a nije ni mješavina ova dva (...)“.

⁴⁰ Normativna pitanja vezana uz genitiv česta su i u savjetodavnoj literaturi. Osnovni problem koji je predmetom savjeta izricanje je posvojnosti genitivom. Vrlo je česta upotreba posvojnog genitiva na mjestu gdje bi trebao biti posvojni pridjev. Usp. Babić (2001: 187), Težak (1995: 204), Barić (1999: 269). O upotrebi pridjevica *od* s genitivom vidi Težak (1995: 204), Dulčić (ur.) (1997: 387), Barić (1999: 259), Bartolec (i dr.) (2016: 131).

Genitiv se u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi uvrštava u nesamostalne⁴¹ ili zavisne⁴² padeže o čemu je bilo riječi u prethodnom poglavlju. Genitiv od svih nesamostalnih padeža ima najšire i najopćenitije značenje. Silić i Pranjković (2005) nazivaju ga „padežom ticanja“ te ističu:

„On znači da je kakav predmet (u širem smislu) u odnosu s nekim drugi predmetom. Taj odnos može biti prostorni ili vremenski, a može biti i logički složeniji, tj. može značiti udaljavanje predmeta od predmeta, pripadnost predmeta drugom predmetu, svojstvo predmeta, dio predmeta, izuzimanje, poticanje, uzročno-posljedičnu povezanost među predmetima ili događajima i dr.“ (Silić, Pranjković, 2005: 201).

Genitiv odgovara na pitanja *koga?*, *čega?*. Ovisi o glagolu, imenici, pridjevu, broju, prilogu i prijedlogu (Težak, Babić, 2009: 290). Genitiv može biti besprijedložni i s prijedlogom (Silić, Pranjković, 2005: 201–203).

Ovisno o tome je li besprijedložni ili s prijedlogom, genitiv može imati različite funkcije i konkretnija značenja. Besprijedložni genitiv, prema tomu, može biti posvojni genitiv, subjektni genitiv, objektni genitiv, dijelni genitiv, slavenski genitiv, genitiv svojstva ili kvalitativni genitiv, vremenski genitiv, ablativni genitiv i dr. (Silić, Pranjković, 2005: 201–203). Ista značenja genitiva bez prijedloga navodi i Dragutin Raguž u „Praktičnoj hrvatskoj gramatici“ (1997: 119). Genitiv je u rečenici najčešće u službi atributa, izravnog i neizravnog objekta, dijela imenskog predikata, priložne oznake vremena (Težak, Babić, 2009: 291).

Genitiv je padež uz koji dolazi najviše prijedloga, čak više nego uz sve ostale padeže zajedno. Genitivno je značenje najšire, a prijedlozi služe preciziranju značenja.

Genitiv s prijedlogom u rečenici najčešće je priložna oznaka, iako može imati i druge službe primjerice službu atributa, prijedložnog objekta i pridjevne dopune (Težak, Babić, 2009: 292).

O genitivu piše Radoslav Katičić u „Sintaksi hrvatskog književnog jezika“ (2002). Opisuje značenje genitiva u službi imeničkog atributa:

„Kao atribut uz imenicu može se u ishodišnu rečenicu uvrstiti i druga imenica. Gramatička oznaka takve atribucije jest *genitiv*. Imenica što se uvrštava kao atribut uz drugu imenicu stoji uvijek u genitivu.“ (Katičić, 2002: 444).

⁴¹ Prema Silić, Pranjković (2005).

⁴² Prema Barić i dr. (2005).

Nadalje, Katičić (2002: 465) objašnjava kako se imenički atribut preoblikuje iz predikata kojemu je predikatna riječ genitivni izraz te preobliku atribucije kojom se takav genitiv uvrštava u površinsko ustrojstvo potvrđuje nizom primjera.

Ivana Matas Ivanković u doktorskoj disertaciji „Prijedlozi s genitivom u hrvatskom i ruskom jeziku“ (2006) navodi kako je genitiv padež uz koji se vezuje najveći broj prijedloga te kako se uz njega upotrebljavaju stari prijedlozi poput *od, iz, do*, ali i novonastale skupine riječi poput *u roku od*. U radu obrađuje prijedloge s genitivom među kojima izdvaja one s prostornim i vremenskim značenjem jer su najbrojniji (Matas Ivanković, 2016: 4). Prijedloge koji idu uz genitiv grupira prema strukturi, prema vrstama riječi od kojih su nastali, prema načinu pisanja, prema broju članova. Donosi i popis prijedloga koji idu s genitivom u hrvatskom jeziku te navodi njihov opis prema tvorbenim, strukturnim i pravopisnim obilježjima. Opisuje hrvatske prijedloge i ruske ekvivalente te donosi niz primjera za svaki pojedini prijedlog.

Ivo Pranjković u „Drugoj hrvatskoj skladnji“ (2001) također polazi od vremenskog značenja genitivnih izraza. Autor takav genitiv naziva vremenskim, a o njegovom značenju navodi:

„On pretpostavlja imenicu sa značenjem određenog vremenskog odsječka kojim se kazuje »vrijeme u koje što biva«.“ (Pranjković, 2001: 12).

Nadalje, opisujući nedimenzionalne prijedloge, izdvaja značenja koja imenuje prema nazivima za padeže jer ih smatra „prijedložnim padežima“ ili „potpadežima“. Tako uz genitiv navodi sljedeća značenja: ablativ, relativ, modal, final, kauzativ, komparativ, posesiv, partitiv, adverbzativ, permisiv, ekskluziv, kvalitativ, kondicional, eksplikativ, metronal, supstitutiv, similitiv, prezentativ (Pranjković, 2001: 18–29). Od 20 značenja koja Pranjković imenuje kao nedimenzionalne padeže, čak njih 18 dolazi u konstrukcijama s genitivom, i prijedložnim i besprijedložnim, što samo potvrđuje koliko je mnogo značenja koja genitiv opisuje.

Kada je riječ o literaturi koja proučava padeže, neizostavno je spomenuti i zbornik radova „Sintaksa padeža“ nastao na znanstvenom skupu Drugi hrvatski sintaktički dani.⁴³ U tom su zborniku tri rada koja se dotiču genitiva.

Branimir Belaj u radu „Prostorni odnosi kao temelj padežnih značenja – shematičnost i polisemija hrvatskoga prijedložno-padežnog izraza „od + genitiv“ proučava genitivne izraze s prijedlogom *od*. Izraze je proučavao semantičkom analizom metodologijom kognitivne

⁴³ Skup je održan 2008. godine, a zbornik je objavljen 2010. godine.

gramatike. Genitivna značenja s prijedlogom razvrstava u dvije skupine, od kojih prvu čine prava ablativna značenja, a drugu rubnija ablativna značenja (Belaj, 2010: 15–33).

Vladimir Karabalić u radu „Padeži nominalnih komplemenata imenicama u hrvatskom jeziku i njemački ekvivalenti“ opisuje padeže nominalnih komplemenata imenicama, prvenstveno akuzativa, dativa, lokativa i instrumentala, ali se dotiče i atributa *genitivus subjectivus*. U radu uspoređuje komplemente u hrvatskom i u njemačkom jeziku (Karabalić, 2010: 129–145).

Milan Mihaljević u radu „Strukturni i nestrukturni padeži u hrvatskom jeziku“ pokušava odrediti koji su padeži strukturni, a koji nestrukturni. Dotiče se subjektivnog genitiva i akuzativa i objektivnog nominativa navodeći kako je u tim primjerima problem jednoznačno odrediti o kojem se tipu padeža radi (Mihaljević, 2010: 179–192).

Iz danog je pregleda suvremene hrvatske jezikoslovne literature razvidno da je genitiv kao padež promatran s morfološkoga (genitivni prijedložni izrazi), sintaktičkoga (značenja i uloge genitiva), semantičkoga (opis genitiva metodologijom kognitivne gramatike) i kontrastivnog (usporedba mađarskog i njemačkog genitiva) motrišta. Navedena različitost pristupa i opisa genitiva u hrvatskom jezikoslovlju proizlazi ponajprije iz brojnosti njegova značenja i sintaktičkih uloga. Kada je pak riječ o hrvatskoj suvremenoj savjetodavnoj literaturi, ona je ponajprije usmjerena odnosom norme i uporabe genitivnih izraza za izricanje posvojnosti o čemu će više riječi biti u sljedećim poglavljima rada.

4. POSVOJNOST

Posvojnost se smatra univerzalnom jezičnom kategorijom koja se može izraziti na više različitih gramatičkih i semantičkih načina (Kuna, 2012: 11), a isti se obrasci njezina izricanja mogu pronaći u tipološki najrazličitijim jezicima svijeta (Matasović, 2002: 152). No posvojnost nije samo jezična, već i izvanjezična kategorija jer je posvojnost sastavni dio međuljudskih odnosa te njezino određenje ovisi o tim odnosima (Balić, 2017: 4). Svaki jezik ima svoje načine izricanja posvojnih odnosa, ovisno o jezičnim sredstvima kojima raspolaže. U nastavku poglavlja prikazat će se načini izricanja posvojnosti u mađarskom i hrvatskom jeziku.

István Kozmács u radu „Posvojna deklinacija i posvojne strukture” opisuje posvojnu deklinaciju i posvojne strukture u uralskim jezicima. Posvojni odnosi mogu biti osnovno ili neutuđivo posjedovanje, anorgansko ili otuđivo posjedovanje i privremeno ili temporalno posjedovanje. Svaki jezik može koristiti jedan, dva ili tri sustava za kodiranje tih oblika posvojnosti, a u mađarskom je jeziku uobičajeno razlikovati oblike otuđive i neutuđive posvojnosti (Kozmács, 2006: 41).

Nadalje, postoje dvije glavne tipološke skupine kodiranja posvojnosti u jeziku, a to su izražavanje posvojnosti rečenicom (predikatna posvojnost)⁴⁴ i izražavanje posvojnosti imenskim strukturama (adnominalna posvojnost)⁴⁵ (Kozmács, 2006: 42).

4.1. Izricanje posvojnosti u mađarskom jeziku

Najčešći način izricanja posvojnosti u indoeuropskim jezicima koji imaju padežni sustav izricanje je genitivom, no u mađarskome jeziku genitiva u padežnim paradigmama nema. Žagar-Szentesi (2018: 92), Andrić (2002: 147) i Pete (2012: 312) smatraju kako je nastavak *-nak/-nek* genitivni nastavak u posvojnim konstrukcijama, dakle posvojno značenje pripisuju genitivu, no njihovo stajalište nije u skladu s prihvaćenim stajalištem u mađarskom jezikoslovlju (usp. Kiefer 2003: 202). U mađarskom se jeziku posvojna značenja izriču dativom koji je dio posvojne konstrukcije, a koje će se, kao i ostali načini izricanja posvojnosti u mađarskom jeziku, predstaviti u nastavku.

⁴⁴ U mađarskom jeziku: „a birtoklás kifejezése mondattal”.

⁴⁵ U mađarskom jeziku: „a birtoklás kifejezése névszói szerkezettel”.

U mađarskom se jeziku posvojnost može proučavati na trima razinama jezičnog opisa: morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini. U ovome će se poglavlju opisati izricanje posvojnosti na morfološkoj i sintaktičkoj razini. Morfološki se posvojnost u mađarskom jeziku može izricati na pet načina. Na način izricanja posvojnosti utječe broj posjednika i posjedovanih, jesu li posjednik i posjedovano poznati iz konteksta te stupanj posjedovanja (Lehocki-Samardžić, 2013: 2010).

Prvi je način za izricanje posvojnosti izricanje posvojnomo deklinacijom.⁴⁶ Posvojna deklinacija podrazumijeva posvojne sufikse za osobe⁴⁷ koji se dodaju na imenske riječi u jednini i množini. Ti sufiksi stoje najčešće na imenici koja znači posjedovano, a određuju i broj i osobu posjednika (Lehocki-Samardžić, 2013: 210). U tablici 2 prikazani su posvojni nastavci za osobe za jedninu i množinu.

	Jednina	Množina
1.	-m	-nk, -unk, -ünk
2.	-d	-tok, -tek, -tök
3.	-a, -ja, -e, -je	-uk, -juk, -ük, -jük, -k

Tablica 2. Posvojni nastavci za osobe

(izvor: autorica izradila samostalno prema Lehocki-Samardžić, A. (2013), „Kategorija posvojnosti u hrvatskom i mađarskom jeziku“, XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup, Pečuh)

U mađarskom se jeziku gramatički znak za posvojnost prilaže imenskim riječima, koji je ujedno i osobni nastavak za određeni tip konjugacije (Lehocki-Samardžić, 2013: 210). Njegovo „posuđivanje“ iz glagolskog sustava može se pojasniti gramatičkim značenjem osobe kojim se označava posjednik u posvojnim konstrukcijama.

U primjerima koji slijede (7 i 8) može se vidjeti dodavanje posvojnih nastavaka za osobe imenicama *kuća* i *brod*, a njihovom morfološkom analizom dat će se jasnija slika o aglutinaciji sufikasa posvojnog značenja:

(7) *ház*⁴⁸ + *-m* → *házam*⁴⁹ (Lehocki-Samardžić, 2013: 211)

⁴⁶ U mađarskom jeziku: „a birtokos személyragozás”.

⁴⁷ U mađarskom jeziku: „a birtokos személyragok”.

⁴⁸ U prijevodu: „kuća”.

⁴⁹ U prijevodu: „moja kuća”;

(8) *hajó*⁵⁰ + *-ja* → *hajója*⁵¹ (Jászó, 2007: 284).

Posvojni nastavci za osobe pripadaju skupini gramatičkih znakova. O tome govori i Anna Jászó u knjizi „A magyar nyelv könyve“ (2007) te navodi:

„Sokáig ragoknak is tekintették őket, mivel paradigmát alkotnak. Újabban jeleknek minősülnek, de nem jelentésük, hanem szóalakbeli pozíciójuk alapján (minthogy nem zárják le a szó hangtestét, és nem jelölik ki mondatbeli szerepét).“⁵² (Jászó, 2007: 283).

To znači da se u riječi s posvojnim značenjem nalaze prije nastavka (padežnog nastavka) koji je posljednji po redu sufiks u riječi. Posvojni nastavci za osobe mogu sažimati posvojnju strukturu, na način da ne moraju nužno imenovati posjednika u posvojnem odnosu:

(9) *könyve* (=az *ő könyve*)⁵³ (Jászó, 2017: 283).

Kada je riječ o jednom posjedovanom u deklinaciji riječi s posvojnim nastavkom, nema promjene, no kada je više posjedovanih, deklinacija se u množini mijenja te se samim time i osnova riječi određuje drugačije (Lehocki-Samardžić, 2013: 211).

U primjeru (10) može se vidjeti što se događa u riječi kada postoji više posjedovanih:

(10) *hajója* → *hajói*⁵⁴ (Lehocki-Samardžić, 2013: 211).

Nastavak *-i* iz primjera (10) posvojni je nastavak koji označuje više posjedovanih i primjer je za drugi način izricanja posvojnosti u mađarskom.⁵⁵ Uvijek je vezan za posvojnost i ne može stajati kao znak za množinu bez konteksta posvojnosti i bez morfološki označene posvojnosti (Lehocki-Samardžić, 2013: 211). Tim se nastavkom tvore oblici poput:

házam („moja kuća“); *ház* – korijenski morfem imenice (*kuća*); *-a* je spojni vokal; *-m* je posvojni nastavak za 1. osobu jednine (prevodi se posvojnomo zamjenicom *moja*).

⁵⁰ U prijevodu: „brod“.

⁵¹ U prijevodu: „njegov/njezin brod“;

„hajója“ („njegova/njezina brod“); *hajó* – korijenski morfem imenice (*brod*); *-ja* je posvojni nastavak za 3. osobu jednine (prevodi se posvojnomo zamjenicom *njegov/njezin*).

⁵² U prijevodu: „Dugo ih se smatralo sufiksima padežnih i osobnih nastavaka jer tvore paradigmu. U novije se vrijeme kvalificiraju kao gramatički znak, ali ne prema njihovom značenju, već temeljem njihove pozicije u riječi (budući da ne zatvaraju izgovornu strukturu riječi i ne naznačuju ulogu u rečenici).“.

⁵³ U prijevodu: „njegova/njezina knjiga“;

„könyve“ („njegova/njezina knjiga“); *könyv* – korijenski morfem imenice (*knjiga*); *-e* je posvojni nastavak za 3. osobu jednine (prevodi se posvojnomo zamjenicom *njegov/njezin*).

⁵⁴ U prijevodu: „njegov/njezin brod“ → „njegovi/njezini brodovi“;

„hajói“ („njegovi/njezini brodovi); *hajó* – korijenski morfem imenice (*brod*); *-i* je posvojni nastavak za više posjedovanih (u prijevodu naznačen množinskim oblikom imenice (*brod* → *brodovi*)).

⁵⁵ U mađarskom jeziku: „a birtoktöbbsítő jel“.

(11) *lovaim*⁵⁶ (Kozmács, 2006: 50)

(12) *almáink*⁵⁷ (Jászó, 2007: 284)

(13) *könyveim*⁵⁸ (Jászó, 2007: 282).

Treći način izražavanja posvojnosti izražavanje je općim posvojnim nastavkom *-é*.⁵⁹ Karakterističan je imenski sufiks kojim se izriče posvojnost u mađarskom jeziku (Jászó, 2007: 282). Tim se nastavkom zamjenjuju posvojne atributne sintagme zbog čega takve oblike nalazimo i u funkciji predikata:

(14) *az anyaØ háza → anyáé*⁶⁰

Tim se nastavkom izražava posjednik (Kozmács, 2006: 55), a posjedovano je poznato samo u širem kontekstu (Lehocki-Samardžić, 2013: 212).

U primjeru (14) prikazana je posvojna struktura s nultim morfemom (*az anyaØ háza*), a takve strukture mogu izgledati i ovako:

(15) *anyának a háza*⁶¹ (Lehocki-Samardžić, 2013: 212).

Četvrti je način za izricanje posvojnosti onaj univerzalnim heterogenim množinskim nastavkom *-ék*.⁶² Značenje tog nastavka primarno je množinsko, a posvojnost je tek na drugom mjestu. Njime se označava heterogena skupina različitih jedinki (Lehocki-Samardžić, 2013: 213).

⁵⁶ U prijevodu: „moji konji“;

„lovaim“ („moji konji“); *lov-* je korijenski morfem imenice *ló* (*konj*); *-a* je spojni vokal, *-i* je posvojni nastavak za više posjedovanih, *-m* je posvojni nastavak za 1. osobu jednine (prevodi se posvojnomo zamjenicom *moji*).

U ovome je primjeru vidljivo i slaganje više gramatičkih znakova kojima se izražava posvojnost, a takvo je slaganje moguće samo u imenskim riječima. Posvojni se nastavak za više posjedovanih može pojaviti samo u imenskim riječima u kojima je već prisutan posvojni nastavak za osobe te u takvoj konstrukciji samo nastavak *-i* može označavati množinu (Žagar-Szentesi, 2018: 90).

⁵⁷ U prijevodu: „naše jabuke“;

„almáink“ („naše jabuke“); *almá* – korijenski morfem imenice *alma* (*jabuka*); *-i* je posvojni znak za više posjedovanih; *-nk* je posvojni nastavak za 1. osobu množine (prevodi se posvojnomo zamjenicom *naše*).

⁵⁸ U prijevodu: „moje knjige“;

„könyveim“ („moje knjige“); *könyv* – korijenski morfem imenice (*knjiga*); *-e* je spojni vokal; *-i* je posvojni nastavak za više posjedovanih; *-m* je posvojni nastavak za 1. osobu jednine (prevodi se posvojnomo zamjenicom *moje*).

⁵⁹ U mađarskom jeziku: „a birtokjel“.

⁶⁰ U prijevodu: „majčina kuća“ → „majčina“ (kuća). „anyáé“ („majčina“); *anyá* – korijenski morfem imenice (*majka*); *-é* je opći posvojni nastavak. Ovi oblici mogu stajati kao zasebne rečenice i tada su u službi predikata.

⁶¹ U prijevodu: „majčina kuća“.

⁶² U mađarskom: „a heterogén többséget kifejező többesjel –ék“.

Ana Lehocki-Samardžić u radu „Kategorija posvojnosti u hrvatskom i mađarskom jeziku” (2013) piše:

„Osnova riječi koja sadržava ovaj nastavak označava osobu kojoj pripada skupina jedinki koja je poznata iz izvanjezične stvarnosti (mogu biti članovi obitelji, prijatelji, poznanici ili bilo koja druga skupina kojoj je zajednička jedna jedinka poznata onima koji sudjeluju u komunikaciji).” (Lehocki-Samardžić, 2013: 213).

Univerzalni heterogeni množinski nastavak može stajati samo uz imenice koje označavaju osobu (Jászó, 2007: 283). Primjeri su univerzalnog heterogenog množinskog nastavka:

(16) *Megjöttek a nővéredék.*⁶³ (Lehocki-Samardžić, 2013: 213)

(17) *Pistáék megérkeztek.*⁶⁴ (Jászó, 2007: 283).

Posvojnost se u mađarskom jeziku može izražavati i posvojnim zamjenicama što je ujedno i posljednji način izražavanja posvojnosti u tom jeziku. Posvojne zamjenice u mađarskom jeziku imaju različite oblike u slučaju jednog ili više posjedovanih, a različiti se oblici odnose i na jedninu i na množinu (Lehocki-Samardžić, 2013: 212). U tablici 3 mogu se vidjeti posvojne zamjenice u mađarskom jeziku.

	Jedan posjednik	Više posjednika

⁶³ U prijevodu: „Došla ti je sestra i njezini”; „*Megjöttek a nővéredék.*” („Došla ti je sestra i njezini.”); *megjöttek* – 3. osoba množine glagola (*doći*) u perfektu; *nővéredék* – imenica u nominativu množine (*nővér* – korijenski morfem imenice (*starija sestra*)); *-e* je spojni vokal; *-d* je posvojni nastavak za 2. osobu jednine (prevodi se zamjenicom *tvoja*); *-ék* je univerzalni heterogeni množinski nastavak (u prijevodu označen zamjenicom *njezini*).

⁶⁴ U prijevodu: „Pištini su stigli”; „*Pistáék megérkeztek.*” („Pištini su stigli.”); *megérkeztek* – 3. osoba množine glagola (*stići*) u perfektu; *Pistáék* – imenica u nominativu množine (*Pista* – korijenski morfem imenice) *Pista*; *-ék* je univerzalni heterogeni množinski nastavak.

Osoba koja posjeduje	Jedan posjedovani	Više posjedovanih	Jedan posjedovani	Više posjedovanih
1.	enyém	enyéim	minek	mieink
2.	tied	tieid	tietek	tieitek
3.	övé	övéi	övék	övéitek

Tablica 3. Posvojne zamjenice u mađarskom jeziku

(izvor: autorica izradila samostalno prema Lehocki-Samardžić, A. (2013), „Kategorija posvojnosti u hrvatskom i mađarskom jeziku“, XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup, Pečuh)

Izricanje posvojnosti posvojnim zamjenicama sintaktički gledano u mađarskom se jeziku ne razlikuje od tipološki drugačijih jezika, no morfološki gledano u mađarskom jeziku i zamjenice nose oznake za osobe što je razvidno iz tablice 3.

4.1.2. Uloga dativnih oblika u posvojnim konstrukcijama

U sljedećim primjerima prikazane su strukture s nultim morfemom na posjedniku u kojima se na posjedniku može naći i *-nak/-nek* nastavak:

(18) *Péter*Ø *kalapja* ~ *Péternek a kalapja*⁶⁵ (Peneva, 2006: 66)

(19) *a ház*Ø *teteje* ~ *a háznak a teteje*⁶⁶ (Peneva, 2006: 66)

(20) *az emberek*Ø *háza* ~ *az embereknek a háza*⁶⁷ (Peneva, 2006: 66).

Izdvojena tri primjera (18, 19, 20) prikazuju strukture u kojima se nalazi nulti morphem na posjedniku, koje se može zamijeniti dativnim nastavkom *-nak/-nek* na posjedniku. U oba slučaja, dakle i u strukturi s nultim morfemom i u strukturi s *-nak/-nek* nastavkom, značenje se neće promijeniti.

⁶⁵ U prijevodu: „Petrov šešir“.

⁶⁶ U prijevodu: „krov kuće“.

⁶⁷ U prijevodu: „kuća koja pripada ljudima“.

Opisujući neovisne tipove struktura za izražavanje posvojnosti u uralskim jezicima Kozmács piše:

„Az uráli nyelvek ismerik mind a mondattal (predikatív birtoklás), mind a névszói szerkezettel (adnominal possession) kifejezett birtoklást. E szerkezeti típusok közös vonása, hogy két szerkezeti tagja van: a birtokos (Pr) és a birtok vagy birtokolt (Ps). Mint fentebb láttuk, mindkét szerkezeti tag lehet jelölt vagy jelöletlen. A nyelvek különböznek abban, hogy a két szerkezeti tag közül melyiket és milyen módon teszik jelöltté, illetve hogy kötelező-e mindkét tagnak mindig jelen lennie a felszíni szerkezetben, a megnyilatkozásban.”⁶⁸ (Kozmács, 2006: 55).

Sukladno tomu piše kako u uralskim jezicima može biti:

- a) dvostruka neobilježenost
- b) oznaka na jednom elementu:
 - bi) oznaka na posjedniku
 - bii) oznaka na posjedovanom
- c) oznaka na oba elementa (i na posjedniku i na posjedovanom) (Kozmács, 2006: 56).

U mađarskom postoje svi navedeni oblici. Označavanje na jednom elementu, na posjedniku, opći je posvojni nastavak *-é* u primjeru (14), označavanje na jednom elementu, na posjedovanom je posvojni nastavak za osobe u primjeru (7), a oznaku na oba elementa opisuju primjeri (18), (19), (20). Za dvostruku neobilježenost István Kozmács navodi sljedeći primjer:

(21) *háztető* (szóösszetétel!)⁶⁹ (Kozmács, 2006: 55).

U strukturama poput primjera (19) *a háznak a teteje* posjednik je atribut, a posjedovano je označena riječ (imenica u nominativu), a značenje se strukture može prikazati na sljedeći način: 'x-nek az y-ja'⁷⁰ te takve strukture Kozmács naziva posvojnim atributnim strukturama.⁷¹ One mogu biti dio rečenice, a samostalno mogu stajati samo u posebnim, eliptičnim strukturama

⁶⁸ U prijevodu: „Uralski jezici poznaju i rečenicom (predikatna posvojnost) i imenskom strukturama (adnominalna posvojnost) izraženu posvojnost. Zajednička značajka ovih strukturnih tipova jest to da imaju dva strukturna člana: posjednika (Pr) i posjedovano (Ps). Kao što se vidi gore, oba strukturna člana mogu biti označena ili neoznačena. Jezici se razlikuju po tome koji su od dva člana strukture označeni i na koji način te je li obvezno da oba člana uvijek budu prisutna u površinskoj strukturi, u izjavi.“

⁶⁹ U prijevodu: „krov kuće“ (složenica).

⁷⁰ U prijevodu: 'x-ov y'.

⁷¹ U mađarskom jeziku: „a birtokos jelzős szerkezet“.

(Kozmács, 2006: 56). Kada je ta struktura u rečenici u funkciji subjekta, može se konstruirati posvojna rečenica:

(22) *Péternek sok könyve van.*⁷² (Kozmács, 2006: 56).

U toj je rečenici subjekt sintagma *Péternek sok könyve*, a predikat je glagol *biti* (Kozmács, 2006: 57).

Govoreći o predikatnoj posvojnosti u uralskim jezicima, Kozmács govori o dvjema vrstama, a to su prijelazna struktura⁷³ i neprijelazna struktura.⁷⁴ Prijelaznu strukturu naziva još i *habeo-szerkezet*⁷⁵ što se odnosi na izraze s glagolom *imati*.⁷⁶ U tim je strukturama predikat rečenice glagol koji izražava posjedovanje,⁷⁷ posjednik je subjekt rečenice, a posjedovano objekt (Kozmács, 2006: 57) što nije karakteristično za mađarski jezik. Neprijelazna struktura takva je struktura u kojoj se posjedovanje izražava egzistencijalnom rečenicom u kojoj glagol koji je ujedno i predikat nosi značenja „imati”, „postojati”, „prisustvovati” što vidimo i u mađarskom jeziku. U takvim je strukturama imenska struktura koja izražava posjedovano u ulozi subjekta, a imenska struktura koja izražava posjednika u ulozi nekog drugog rečeničnog dijela. Posvojne strukture korištene u neprijelaznim strukturama u danom se jeziku mogu razlikovati od posvojne atributne strukture ili korespondirati s njom (Kozmács, 2006: 57–58). Kada je uloga posvojne strukture u rečenici drugačija od posvojne atributne strukture, označeni su i posjednik i posjedovano jer u takvim rečenicama posjednik kao dodatak posjedovanomu dobiva nastavak za padež (u slučaju mađarskog jezika nastavak za dativ) (Kozmács, 2006: 58). U primjeru (21) prikazana je takva struktura:

(23) *a fiú könyve → a fiúnak könyve van*⁷⁸ (Kozmács, 2006: 58).

⁷² U prijevodu: „Petar ima puno knjiga“.

⁷³ U mađarskom jeziku: „tranzitív konstrukció“.

⁷⁴ U mađarskom jeziku: „intranszitiv konstrukció“.

⁷⁵ U prijevodu: „*habeo* strukture“ („strukture s glagolom *imati*“).

⁷⁶ prema lat. *habeo – imati*.

U suvremenim je europskim jezicima prisutna podjela na *habeo* – jezike i *esse* – jezike. *Habeo* – jezici su oni u kojima je za izricanje predikatne posvojnosti ulogu preuzeo glagol *imati*, a *esse* – jezici oni u kojima tu ulogu ima glagol *biti* (Balić, 2017: 11). Mađarski jezik pripada drugoj skupini jezika, odnosno jezicima koji predikatnu posvojnost izražavaju glagolom *biti*.

⁷⁷ U mađarskom jeziku nema glagola *imati* pa njegovu ulogu ima glagol *biti* koji stoji u posvojnim konstrukcijama tipa „meni je imati“ (mađ. *nekem van*). U takvim konstrukcijama s glagolskim predikatom dativ ima funkciju stalne priložne oznake.

⁷⁸ U prijevodu: „dječakova knjiga“ → „dječak ima knjigu“.

U neprijelaznim bi strukturama imenski posjednik trebao biti neobilježen, no u mađarskom jeziku postoji dvostruka obilježnost. Istovjetnost posvojnih struktura u rečenici i kao posvojne atributne strukture moguća je samo u slučaju kada je riječ o imenskom posjedniku. Imenski posjednik može dobiti dativni nastavak samo onda kada je imenski posjednik proširenje posvojnoj riječi. Kada je riječ o posjedniku izraženom zamjenicom, dvostruka obilježnost nije moguća (Kozmács, 2006: 60). Primjer (22) prikazuje takvu sintagmu u kojoj je izražena dvostruka obilježnost:

(24) *nekem a könyvem*⁷⁹ (Kozmács, 2006: 60).

O posvojnim strukturama u uralskim jezicima piše i László Honti u radu „Uráli birtokos szerkezet“ (2004). Honti piše o tome kako posvojni odnos može biti eksplicitan i implicitan, a kao vrste eksplicitnog posvojnog odnosa razlikuje izraze s glagolom *imati* (*habeo szerkezet*) i posvojne atributne strukture (*birtokos jelzős szerkezet*). Prvo se odnosi na strukture koje podrazumijevaju cijelu rečenicu (*valakinek van valamije*⁸⁰), a drugo podrazumijeva sintagme (*valaki[nek a] valamije*⁸¹) (Honti, 2004: 1). U izrazima s glagolom *imati* neki uralski jezici koriste genitiv (npr. finski), dok mađarski jezik u tu svrhu koristi dativ (Honti, 2004: 3).

O posvojnim strukturama u uralskim jezicima piše i Dennica Peneva u radu „Egyeztetési típusok a magyarban, a finnben, az észtben és a lappban II. (Birtokos szerkezet)”⁸² osvrćući se na posvojne atributne strukture i izraze s glagolom *imati*. O posvojnim atributnim strukturama u mađarskom jeziku piše:

„A magyarban a birtokos jelző vagy nominativusi vagy dativusi alakú. A két variáns általában egyenértékű: pl.: *Péter kalapja* [’Péter’ -NomSg ’kalap’ -Px3Sg] ~ *Péternek a kalapja* [’Péter’ -DatSg ’kalap’ -Px3Sg].“⁸³ (Peneva, 2006: 66).

Peneva opisuje primjere u kojima se vidi uporaba dativnog *-nak/-nek* nastavka.

U primjerima (18), (19), 20) opisane su posvojne strukture u kojima se na posjedniku javlja padežni nastavak za dativ. Takve su posvojne strukture sintaktički u naglašenom položaju (Lehocki-Samardžić, 2013: 215). Činjenica da se izostavljanjem tog nastavka posvojno

⁷⁹ U prijevodu: „moja knjiga“

⁸⁰ U prijevodu: „netko ima nešto“.

⁸¹ U prijevodu: „nešto je nečije“.

⁸² U prijevodu: „Vrste slaganja u mađarskom, finskom, estonskom i laponskom jeziku II. (Posvojne strukture)“

⁸³ U prijevodu: „Posvojni atribut u mađarskom je jeziku ili nominativnog ili dativnog oblika. Dvije su varijante obično jednako vrijedne.“

značenje neće izgubiti, ide u prilog tomu da *-nak/-nek* nije genitivni nastavak. Od svih načina izricanja posvojnosti u mađarskom jeziku nastavak *-nak/-nek* ne stoji samostalno na posjedniku.

Također je važno spomenuti i to da se posvojno značenje može i u indoeuropskim jezicima izraziti dativom te da je takav posvojni dativ (*dativus possessivus*) prisutan i u nekim drugim uralskim jezicima. *Dativus possessivus* dio je mađarske lingvističke povijesti, morfološka oznaka posvojnog dativa postoji i u starijim zapisima. Posvojni dativ nije značenjski neutraliziran na druga sredstva izricanja posvojnosti (Lehocki-Samardžić, 2014: 221).

Nastavak *-nak/-nek* nastavak je za dativ i iako se može pojaviti na posjedniku u kombinaciji s posvojnim nastavcima, u takvim se konstrukcijama može i izostaviti te će na tom mjestu stajati \emptyset morfem. U tim se strukturama značenje dativnog nastavka *-nak/-nek* može proširiti s osnovnog dativnog značenja na značenje posvojnosti (*dativus possessivus*).

4.3. Izricanje posvojnosti u hrvatskom jeziku

U hrvatskom jeziku postoje tri glavna načina izricanja posvojnosti, a to su atributna posvojnost, predikatna posvojnost i vanjska posvojnost. Navedeni načini izricanja posvojnosti u hrvatskom jeziku uspostavljeni su prema kriteriju sredstava za izražavanje posvojnosti te s obzirom na odnos između posjednika i posjedovanog (Majcenović, 2015: 11–12).

Atributna je posvojnost gramatikalizirani odnos unutar imenske skupine te u tom odnosu posjednik ima atributnu ulogu u odnosu na posjedovano. Posjedovano je u takvom odnosu glavni član, dok je posjednik zavisni član. Odnos atributne posvojnosti izražen je sredstvima koji u svom nazivu imaju odrednicu „posvojni“, a zajednički naziv je *posvojnici* ili *posesivi*. U atributnu posvojnost ubrajamo posvojni genitiv, posvojne pridjeve i posvojne zamjenice (Kuna, 2012: 29) kao što potvrđuju sljedeći primjeri:

(25) *grad duhova* (Kuna, 2012: 11)

(26) *Ivanina kuća* (Isto, 2012: 11)

(27) *njezin brat* (Isto, 2012: 11).

Predikatna se posvojnost ostvaruje leksičkim jedinicama, koje su u rečenici primarni predikati. U takvom se odnosu posjednik i posjedovano povezuju punoznačnim glagolima poput *imati*, *posjedovati*, *prisvojiti* i sl. (Kuna, 2012: 47). Primjeri su predikatne posvojnosti sljedeći:

(28) *Kuća je njegova.* (Kuna, 2012: 11)

(29) *Zemlja ima vlage dovoljno.* (Isto, 2012: 11).

Vanjska je posvojnost veza između posjednika i posjedovanog ostvarena glagolom na sintaktičkom planu, a semantički su posjednik i posjedovano u zavisnom odnosu (Kuna, 2012: 12). Primjer je vanjske posvojnosti:

(30) *Brata su mu odveli u zarobljeništvo, a on je majku čvrsto držao za ruku.* (Kuna, 2012: 12).

O vanjskoj posvojnosti piše i Saša Balić u radu „Vanjska posvojnost u hrvatskom jeziku“ (2017) te navodi:

„U vanjskim posvojnim konstrukcijama imenska je skupina rastavljena (razbijena) pri čemu je posjedovano glavni strukturni element (izravni objekt), a posjednik je također argument predikata, ali u funkciji neizravnog objekta.“ (Balić, 2017: 12).

U hrvatskom je jezikoslovlju kategorija posvojnosti detaljno pisana. U „Hrvatskoj gramatici“ (Barić i dr., 1995: 102, 174, 204) pozornost je u morfološkom poglavlju usmjerena poglavito opisu atributne posvojnosti, odnosno izricanju navedena značenja:

a) posvojnim genitivom → (31) *Kaput tvoga brata visi u hodniku.* (Barić i dr., 1995: 557)

b) posvojnim pridjevima → (32) *bratov kaput* (Barić i dr., 1995: 174)

c) posvojnim zamjenicama → (33) *I krvavim si njenim znojem smočih.* (Barić i dr., 1995: 548).

Najviše se, dakako, o posvojnosti piše u poglavlju o sintaksi pri opisivanju atribucije (usp. Barić i dr., 1995: 540–559). Tada su posvojni pridjev i posvojna zamjenica u ulozi atributa uz imenicu. U tom je poglavlju opisan i posvojni genitiv „kojim se izriče pripadnost po vlasništvu

ili kakvu sličnom pravu“ (Barić i dr., 1995). U poglavlju o tvorbi riječi izlučeni su sufixi za tvorbu posvojnih pridjeva (npr. *-ov, -ev, -in, -ljev*) (Barić i dr., 1995: 362).

Ostale gramatike suvremenoga hrvatskoga jezika (usp. Silić, Pranjković, 2005.; Težak, Babić, 2009) kategoriju posvojnosti također opisuju u morfološkim, sintaktičkim i tvorbenim gramatičkim poglavljima. Semantici padeža, pa i genitiva kojim se može izreći značenje posvojnosti, najviše prostora ustupaju Silić i Pranjković u „Gramatici hrvatskog jezika za gimnazije i visoka učilišta“ (2005). Uz primjere posvojnoga genitiva:

(34) „*sestra moga prijatelja, kuća njezina brata, pjesme Tina Ujevića.*“ (Silić, Pranjković, 2005: 201)

autori navode da je takav genitiv u pravilu dvočlan jer uz imenicu dolazi još i imenska riječ (zamjenica, pridjev ili imenica), a ako je jednočlan, preobličuje se u pridjev. Iz danoga je pregleda suvremene gramatičke literature⁸⁴, kada je riječ o izricanju posvojnosti, razvidno usmjeravanje opisa atributnoj posvojnosti. Preostali načini izricanja posvojnosti – predikatna i vanjska posvojnost – češće su predmetom pojedinačnih znanstvenih radova.

U knjizi „Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskom jeziku“ (2012) Branka Kune⁸⁵ u središtu su zanimanja navedene vrste posvojnosti. O predikatnoj posvojnosti autor navodi:

„Predikatna se posvojnost odnosi na ostvarivanje posvojnog odnosa onim jezičnim sredstvima koji su u rečenici primarni predikati. Predikatna posvojnost jedan je od triju načina izražavanja kategorije posvojnosti koji se ostvaruje na razini rečenice tako što su posjednik i posjedovano povezani eksplicitnom glagolskim elementom, poput *imati, pripadati, posjedovati, raspolagati, prisvojiti, uzeti...*, stoga se za nju tvrdi kako je

⁸⁴ Uz spomenute je gramatike važno spomenuti i knjigu Lane Hudeček „Izricanje posvojnosti u hrvatskom jeziku do polovice 19. stoljeća“ (2006). Autorica opisu posvojnosti pristupa s dijakronijskog motrišta posebno se usmjeravajući na opis kategorije posvojnosti za vrijeme uspostave standarda. Autorica je u ovoj knjizi, među ciljeve svoga rada, postavila i opis izricanja posvojnog odnosa besprijedložnim genitivom i genitivom s prijedlogom *od*.

⁸⁵ Izricanju posvojnosti u hrvatskom jeziku Branko Kuna posvetio je veći dio svojega jezikoslovnoga rada. Posvojni je genitiv temom njegove doktorske disertacije pod naslovom „Atributni genitiv u hrvatskom standardnom jeziku“ (2002) u kojoj je pozornost usmjerio izrazima u kojima se jedna imenica preinačuje i određuje drugom imenicom u genitivu (npr. *ruke moga oca*). Od ostalih autorovih radova koji se tiču izricanja posvojnosti u hrvatskom jeziku izdvajam i rad „NP-pomicanje i posvojni genitiv“ (2004) u kojem posvojni genitiv opisuje i u okviru generativne gramatike. Autor zaključuje kako NP-pomicanju podliježu samo tematski obilježeni genitivi (posvojni, subjektni, objektni), koje mogu zamijeniti posvojni oblici pridjeva i zamjenica. Također, zaključuje se i to da do NP-pomicanja posvojnog genitiva može doći samo ako nema dopunu ili odrednika, u suprotnome je neovjereno.

izravna i neposrednija jer je posvojno značenje ugrađeno u leksičko značenje glagola.“
(Kuna, 2012: 47).

Nadalje, opisuje se izricanje predikatne posvojnosti s obzirom na vrstu predikata koji mogu biti punoznačni glagolski predikat, sponski, polusponski i raščlanjeni, što je vidljivo u primjerima:

(35) *Ratar posjeduje zemlju.* (glagolski) (Kuna, 2012: 72)

(36) *Zemlja ja ratareva.* (sponski) (Isto, 2012: 72)

(37) *Zemlja postaje vlasništvo ratara.* (polusponski) (Isto, 2012: 72)

(38) *Ratar ima na raspolaganju zemlju.* (raščlanjeni) (Isto, 2012: 72).

Opisuju se i sintaktičke uloge posjednika i posjedovanog u predikatnim strukturama. Prema tomu, u predikatnim strukturama, sintaktički, posjednik može biti subjekt, neizravni objekt, priložna oznaka i predikatno ime. Posjednik u položaju subjekta najčešći je od navedenih mogućnosti (Isto, 2012: 73), a primjer takva posjednika je:

(39) *Bush je rekao da Saddam Hussein posjeduje oružje za masovno uništenje.* (Isto, 2012: 73).

Sintaktička uloga posjedovanog također može zauzimati nekoliko položaja, i to kao objekt, subjekt te instrumentalna dopuna ili dodatak. U predikatnim posvojnima strukturama s prijelaznim glagolima tipična je uloga posjedovanog uloga (izravnog) objekta (Isto, 2012: 75):

(40) *(...) i sposobnost iračke vojske da drži pod nadzorom Basru nakon eventualnog povlačenja saveznika.* (Isto, 2012: 75).

U knjizi se opisuju i vanjske posvojne strukture. Vanjske posvojne strukture takve su strukture u kojima je imenska skupina razdvojena ili podijeljena na razini rečenice na dvije imenske skupine. Drugim riječima, to su sve strukture koje izražavaju posjednika u sintaktički različitoj sastavnici od posjedovanog (Isto, 2012: 125–127). Vanjske su posvojne strukture u suprotnosti s unutrašnjim posvojnima strukturama u kojima je posjednik unutrašnji u odnosu na sastavnicu koja sadržava posjedovano (Isto, 2012: 125). Razlike se tih dviju struktura mogu sažeti u sljedeći strukturni prikaz:

a) [posjednik posjedovano] (unutrašnje posvojne konstrukcije)

b) [posjednik] [posjedovano] (vanjske posvojne konstrukcije) (Isto, 2012: 127).

Autor u knjizi objašnjava kako hrvatski jezik raspolaže sredstvima za izricanje vanjske posvojnosti, no da takvi primjeri nisu dovođeni u vezu s posvojnošću niti su izravno tako imenovani. Jedan od primjera za to je i posvojni dativ, koji u ranijim jezikoslovnim opisima⁸⁶ nije dovođen u vezu s vanjskom posvojnošću (Isto, 2012: 127). Autor posvećuje cijelo poglavlje (usp. Kuna, 2012: 154–183) opisu vanjskog posjednika u dativu, točnije njegovim sintaktičkim, semantičkim i pragmatičkim obilježjima. Iako se u hrvatskom jezikoslovlju posvojnem dativu tradicionalno pripisivala atributna uloga, autor je analizom dokazao da to nije točno, već da je dativ upravljani predikatnim glagolom, a s posjedovanom je imenicom semantički povezan. U hrvatskom se jeziku mogu izdvojiti tri vrste predikatnih glagola u kojima se pojavljuje vanjski posjednik u dativu, a to su prijelazni, pasivno/neakuzativni i neergativni (Isto, 2012: 166) te su tim redom navedeni i u sljedećim primjerima:

(41) *Slavko je prevezao Josipu stvari.* (Isto, 2012: 167)

(42) *Ivanu otiče koljeno. / Zdravku je nestao novčanik.* (Isto, 2012: 167)

(43) *Nika trči baki po dvorištu.* (Isto, 2012: 167).

Strukture s vanjskim posjednikom sadržavaju četiri temeljna strukturalna obrasca, među kojima najčešću vrstu vanjskih posvojnih struktura čini onaj u kojemu je posjedovano izravni objekt. U takvim je strukturama predikat obavezno prijelazni glagol (Isto, 2012:167). Primjeri za tu vrstu vanjskih posvojnih struktura su:

(44) *Pogladio joj je kosu.* (Isto, 2012: 167)

(45) *Izglacala mu je košulju.* (Isto, 2012: 167).

Autor u zaključku navodi da hrvatski jezik posjeduje brojna sredstva za izricanje predikatne i vanjske posvojnosti, no da ih je teže lingvistički opisati, iako ih je intuitivno lako i jasno odrediti.

⁸⁶ O semantici i pragmatiki posvojnog dativa pisali su Kučanda (1996) i Šarić (2003) (Kuna, 2012: 127).

U suvremenoj je jezikoslovnoj literaturi pozornost dana i opisu otuđive i neotuđive posvojnosti (usp. Mićanović, 2001; Matasović, 2002) kao univerzalne sintaktičko-semantičke kategorije koja postoji u svim jezicima svijeta (Matasović, 2002: 151), a koja u hrvatskom jeziku nije gramatikalizirana. Obje su vrste posvojnosti dijelom opisane i u radu Branka Kune „Norma i posvojni genitiv bez odredbe“ (1999a). Branko Kuna započinje rad naputkom o korištenju posvojnog pridjeva i posvojnog genitiva,⁸⁷ sukladno s hrvatskom normativnom tradicijom. Zatim određuje posvojnost navodeći:

„Spoznati posvojnost znači među jezičnim sredstvima, koja ne postoje samo za izricanje te kategorije, otkriti sintaktičke i leksičko-semantičke veze koje omogućuju prenošenje posvojnog sadržaja.“ (Kuna, 1999a: 1).

Na definiciju posvojnosti nadovezuje se imenovanjem dvaju pojmova, čiji odnos kao semantička i logička kategorija posvojnost podrazumijeva, a to su *posjednik* (subjekt posjedovanja ili posesor) i *posjedovano* (objekt posjedovanja ili posesum) (Isto, 1999a: 1).

Odnos posjednika i posjedovanog tumači se na dvjema razinama, rečeničnoj i sintagmatskoj, pa se stoga govori o atributnoj i predikatnoj posvojnosti. U hrvatskom jeziku u sintagmi na mjestu posjednika mogu stajati različita morfosintaktička sredstva, a ona su: pridjev, genitiv, dativ i prijedložno padežni izrazi (Isto, 1999a: 2), uz što autor navodi i primjere redom kako je napisano:

(46) *galebovo krilo* (Isto, 1999a: 2)

(47) *vrata kuće* (Isto, 1999a: 2)

(48) *krilo galebu* (Isto, 1999a: 2)

(49) (u + G) *vino u Hrvata*

(od + G) *noga od stola*

(na + L) *prozor na kući*

⁸⁷ „Posvojnog pridjeva uvijek treba dati prednost, a uporaba posvojnoga genitiva ovjerena je samo u dva slučaja: prvo, ako se uz genitiv nalazi kakva odredba: atribut: *ruke moga oca*, ili apozicija: *knjige pisca Kovačića*, i drugo ako postoje zapreke izvođenju pridjeva koje mogu biti semantičke ili tvorbene naravi (*stanovnici mlake* i *mlačni stanovnici* nije isto).“ (Kuna, 1999a: 1).

(u + L) *ministar u Vladi* (Isto, 1999a: 2).

Osim atributne i predikatne posvojnosti autor u radu spominje i otuđivu i neotuđivu posvojnost. Otuđivu posvojnost definira kao „neposredni (gramatikalizirani) odnos između stvari i njezina vlasnika“ (Isto, 1999a: 2). Takav se odnos proširio na „posjedovanje dijelova tijela, rodbinske odnose i odnose koji vladaju među ljudima (ruka radnika, prijatelj moga oca) te na pripadanje dijela kakvom predmetu ili apstraktnom pojmu“ (Isto, 1999a: 2), što autor donosi kao definiciju neotuđive posvojnosti.

Autor u radu posebnu pozornost posvećuje uspostavljanju temeljenog kriterija za određivanje posvojnog odnosa među sastavnicama sintagme – mogućnost parafraze. Naime, sintagme se mogu parafrazirati u rečenično ustrojstvo s glagolom *imati* kao predikatom bez promjene značenja i s istovrsnim sintaktičkim ulogama (Isto, 1999a: 2), što pokazuje primjer:

(50) *Josipov brat* → *Josip ima brata*. (Isto, 1999a: 2).

U takvim parafrazama posjednik, zavisna sastavnica sintagme, postaje subjekt, a posjedovano, glavna sastavnica sintagme, objekt. Značajnost metode parafraze leži u činjenici da omogućuje semantičko razgraničenje genitivnih sintagmi (Isto, 1999a: 2).

Metoda parafraze omogućila je razdvajanje i onih sintaktičkih obrazaca kojima se pripisuje posvojno značenje, konkretno značenje posvojnog genitiva, iako im ono nije svojstveno (Isto, 1999a: 2). Primjeri koje autor navodi su:

(51) *tvrdnja Markovića* (Kuna, 1999a: 3 prema Vidović, 1983: 8)

(52) *festival djeteta* (Kuna, 1999a: 3 prema Babić, 1972: 25)

(53) *put svile* (Kuna, 1999a: 3, polemika iz Vjesnika)

(54) *red vožnje* (Kuna, 1999a: 3 prema Tanocki, 1994: 14).

Uz primjere (51, 52, 53, 54) navodi se preporuka kako bi se umjesto posvojnoga genitiva trebao upotrijebiti posvojni pridjev, no metoda parafraze omogućila je jasno razgraničenje navedenih primjera od posvojnoga značenja:

(55) *tvrdnja Markovića* → *Markovićeve tvrdnje* → *Marković ima tvrdnju*. (Kuna, 1999a: 3).

Parafrazom se dobivaju neovjerene rečenice, one koje nisu istovjetne sintagmama. Autor objašnjava kako je u primjerima (52) i (53) riječ o objasnidbenom genitivu, u primjeru (51) subjektnom, a primjeru (54) genitivu sadržaja (Isto, 1999a: 3).

Posljednji dio rada posvećen je posvojnome genitivu bez odredbe. Pregled pojavnosti toga genitiva autor zasniva na temelju semantičke oznake živosti koju ima zavisni član sintagme, što objašnjava činjenicom da postoje razlike u čestotnosti, a time i uspostavi općih pravila za živu ili neživu imenicu na mjestu posjednika (Isto, 1999a: 3).

Kada je posjednik imenica označena (+ živo), opisuje posvojnost u najužem smislu, dakle odnos između stvari i njezina vlasnika. Tu autor uspostavlja tri skupine u kojima je posjednik:

- a) vlastito ime
- b) imenica (apelativ) u jednini sa značenjem neodređenosti
- c) imenica u množini (Isto, 1999a: 4).

U prvom slučaju kada je posjednik (+ živo) vlastito ime, prednost pretežno ima uporaba posvojnog pridjeva dok je posvojni genitiv rijedak. Može biti riječ o stilskom postupku ili se javiti kao rezultat analogije (Isto, 1999a: 4), što prikazuje sljedeći primjer:

(56) *Njezina je teza da bez ludičkog relativizma, prisutnog i u tako kanonizirano ozbiljnim djelima kao što su Zločin i Kazna Dostojevskoga ili Zamak Kafke...* (Isto, 1999a: 4).

U sintagmi *Kazna Dostojevskoga* ne tvori se pridjev jer je prezime već pridjevskog oblika te je stoga analogno izvedena i sintagma *Zamak Kafke*. Iznimka su jedino primjeri u kojima je prezime na -ić, no takve su sintagme izrazito stilski obilježene (Isto, 1999a: 4).

U drugom slučaju, kada je posjednik opća, imenica genitivna se sintagma može razlikovati od pridjevne jer opća imenica može označavati jednog određenog, ali i uopćenog predstavnika (Isto, 1999a: 5). Za navedeno autor navodi primjer:

(57) *Pa valjda ipak znaš nacrtati nešto recimo, eto glavu dječaka, onako s par poteza.* (Isto, 1999a: 5).

U primjeru se ne koristi pridjev jer postoji značenjska razlika. Sintagma *glava dječaka* označuje 'glavu nekog (bilo kojeg) dječaka', što znači da, iako nije izrečena površinski, postoji odredba (*bilo kojeg*), što je sintaktički obrazac za uporabu posvojnoga genitiva. Kada bi se u ovome

primjeru upotrijebio pridjev *dječakova glava*, ta bi sintagma nosila odredbu određenosti, konkretnosti posjednika kao 'glava tog (određenog) dječaka' (Isto, 1999a: 5).

U trećem slučaju, kada je posjednik opća imenica u množini, pojavnost posvojnog genitiva još je češća jer konstrukcije s pridjevima na *-ski* (*-čki*, *-ški*) ne mogu dati točnu obavijest o množinskoj pripadnosti (Isto, 1999a: 5). Navedeno se može prikazati primjerom:

(58) *I glas navijača nešto znači.* (Isto, 1999: 6).

Preinaka sintagme *glas navijača* u pridjevnu sintagmu *navijački glas* označila bi dvoznačnost imenice *glas*, u značenju onoga glasa što pripada navijačima i onoga koji je svojstven navijačima kao tipu skupine (Isto, 1999a: 7).

S druge, pak, strane, kada je posjednik imenica označena (- živo), veća je čestotnost prethodno spomenutih skupina sintagmi. Za posjednika koji je vlastito ime označen neživo autor navodi:

„(...) genitiv se uglavnom zamjenjuje posvojnim pridjevom kojemu norma isključivo daje prednost, no u nekim kontekstima ne može doći do zamjene bez značenjskih posljedica.“ (Isto, 1999a: 7).

Kada je posjednik izražen apelativom, zamjena genitiva pridjevom još je rjeđa. Razlozi za to proizlaze iz činjenice da predmet ne može posjedovati predmet. Autor zaključuje da bez obzira na to što je posvojni pridjev najproširenije gramatičko sredstvo za izricanje posvojnosti, primjeri pokazuju kako genitiv bez odredbe zauzima značajno mjesto u hrvatskom jeziku kao sredstvo za izricanje posvojnosti (Isto, 1999a: 8).

U radu „O izricanju posvojnosti prijedložnim genitivnim izrazima“ (1999b) Branko Kuna izricanju posvojnosti pristupa s morfološkog i dijakronijskog aspekta. U radu se proučavaju genitivni prijedložni izrazi od Veberove *Skladnje* do suvremenih gramatika, odnosno navode li se u njima kakve posebnosti izricanja posvojnosti u odnosu na druge posvojne oblike kao što su pridjevi ili posvojni genitiv.

Autor u radu posvojnost shvaća šire od osnovne definicije neposrednog gramatikaliziranog odnosa između stvari i njezina vlasnika. Posvojnost proučava kao:

a) odnos pripadanja po rodbinskom ili drugom odnosu među ljudima

(59) *brat moga prijatelja* (Isto, 1999b: 35)

b) pripadanje dijela tijela živomu biću

(60) *koža u nje* (Isto, 1999b: 35)

c) pripadanje dijela kakvom predmetu ili apstraktnomu pojmu

(61) *ključevi od automobila* (Isto, 1999b: 35).

U radu se pozornost posvećuje genitivnim prijedložnim izrazima u ulozi posjednika. Dva su takva prijedložno padežna izraza: *u + G* i *od + G*. Njihovo postojanje kao sredstva za izricanje posvojnosti autor objašnjava činjenicom da su upravo prijedlozi glavno sredstvo za izricanje semantičkih i sintaktičkih funkcija, dok je sam nastavak sekundarnog značenja. Iz tog razloga genitivni padežni izrazi zauzimaju svoje mjesto u jeziku (Isto, 1999b: 36).

Primjer prijedložno padežnih izraza s posvojnim značenjem ne izdvajaju se posebno u suvremenim gramatikama. Autor u radu u tom kontekstu spominje dvije gramatike⁸⁸ u kojima se pojavljuje prijedložno padežni izraz *u + G* u značenju pripadanja. To su primjeri narodnih uzrečica:

(62) *U Milice duge trepavice.* (Isto, 1999b: 37)

(63) *U ratara crne ruke, a bijela pogača.* (Isto, 1999b: 37).

U primjerima koje autor navodi u radu imenska riječ u genitivu nosi oznaku (+ živo), ali se mogu pronaći i potvrde⁸⁹ kada je posjednik neživa imenica:

(64) *Ni prsti u ruke nisu jednaki.* (Isto, 1999b: 37).

No za razliku od primjera (62) i (63), za koje autor nalazi tridesetak potvrda u suvremenom književnom jeziku, za primjer (64) ne nalazi takve potvrde pa stoga navodi kako je riječ o dijalektalnoj pojavi (Isto, 1999b: 37).

Odlike posvojnoga genitiva u odnosu na druge posvojne oblike prvi je u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi opisao A. Veber Tkalčević koji je tvrdio „da ako nešto kod nekoga postoji, tada ono njemu i pripada, privremeno ili stalno“ (Isto, 1999b: 38). Autor navedeno

⁸⁸ Usp. Brabec-Hraste-Živković (1970) i Maretić (1963)

⁸⁹ Usp. Brabec-Hraste-Živković (1970) i Divković (1917)

povezuje s pravcem koji se naziva „lokalizam“, što znači da se posvojni odnos promatra kao podskupina lokativnih izraza u egzistencijalnim rečenicama. Egzistencijalne su rečenice one s glagolom *biti* kao predikatom, a mogu se parafrazirati glagolom *postojati*. Potvrde za primjere koje opisuje Veber autor ne pronalazi sve do Raguževe *Praktične hrvatske gramatike* koji takve izraze smatra arhaičnima i obilježenima i zato ustupaju mjesto izrazima s prijedlogom *kod* (Isto, 1999b: 39):

(65) *U njega velika glava. > Kod njega velika glava.* (Isto, 1999b: 39).

Osvrćući se na suvremeni hrvatski jezik autor navodi kako se može pronaći sve više primjera s prijedložno padežnim izrazom *u + G*, ali i to da se osjeća njihova stilska obilježenost što potvrđuje primjerom:

(66) *Nije li to dokaz da su hrvatski i srpski dva jezika i da je naročito stručno nazivlje u Hrvata sasvim različito od onoga u Srbiji.* (Isto, 1999b: 39).

U sintagmi *nazivlje u Hrvata* osjeti se pozitivniji naboj nego u sintagmi *nazivlje u Srbiji*. Za takve sintagme autor navodi da su znatno proširene, a da se njihova modernost odražava u nazivima knjiga, članaka i promidžbenih poruka, a neki od primjera koje autor navodi su:

(67) *Vino u Hrvata* (Isto, 1999b: 39)

(68) *Prvi otisnuti prijevod Biblije u Hrvata* (Isto, 1999b: 39).

Ističe i to da se posebnost tih sintagmi ističe i u sintaktičkoj poziciji. Sintaktička je pozicija izraza bliskija priložnim oznaka nego atributnim, a red je riječi slobodan, dakle izraz *u + G* može stajati i prije i poslije glavnog člana sintagme (Isto, 1999b: 40).

Za genitivni prijedložni izraz *od + G* autor navodi kako ga uglavnom bilježe sve hrvatske gramatike.⁹⁰ Čestotnost posvojnih sintagmi s prijedlogom *od* kada je posjednik (- živo) manja je od sintagmi s besprijedložnim genitivom, što znači da su takve sintagme samo slične, ali nikako iste. Autor ističe i to da je posjednik u tom semantičkom posvojnomo tipu znatno češće

⁹⁰ Autor pri tome izdvaja Brabec-Hraste-Živkovićevu gramatiku navodeći kako je ondje posvojna upotreba tog izraza ograničena samo uz posjednika koji znači neživo, dok uz imenice koje znače živo prijedlog *od* treba zamijeniti nekim drugim sredstvom. Također navodi kako slično pišu i Težak-Babić u svojoj gramatici te kako Katičić u *Sintaksi hrvatskog jezika* ne interpretira prijedložne izraze, ali slične sintagme uvrštava u zaseban sintaktično-semantički tip – genitiv cjeline (Isto, 1999: 40–41).

u genitivnom obliku (bilo slobodnom, bilo prijedložnom), nego što je u obliku posvojnog pridjeva, iako tome norma daje prednost (Isto, 1999b: 41).

Činjenicu da se jedna sintagmatska funkcija može izraziti na dva načina autor objašnjava pomoću pragmatičkih i semantičkih kriterija navodeći:

„Da se uočiti u tim sintagmama kako su obje sastavnice konkretne imenice te je uporaba prijedloga *od* zastupljena u slučaju kada se osjeća jasna odvojivost posjedovanog od posjednika.“ (Isto, 1999b: 41).

Tomu dodaje primjere:

(69) /.../ *ali taj vjerni mladić često grabi ključeve od automobila* (Isto, 1999b: 41).

(70) *Skupite pet čepova od boca Coca Cole i pošaljite ih ...* (Isto, 1999b: 41).

Autor na kraju rada zaključuje kako genitiv ima najšire semantičko polje te da može imati gotovo sve sintaktičke funkcije u rečenici, što opravdava činjenicu da uz sebe veže najviše prijedloga. Prijedlozima *od* i *u* izriče se posvojnost, ali ona manje jasna, neprecizna posvojnost, koja se često isprepliće s drugim značenjima kao što su prostorna ili egzistencijska. Autor o dvama prijedlozima kojima se izriče posvojnost navodi još i sljedeće:

„Izraz *u+G* stilski je obojen, s arhaičnim prizvukom, no za razliku od drugih genitivnih oblika koji su neobilježeni u postpoziciji u odnosu na posjedovano, taj izraz u sintagmi može biti neobilježen i u antepoziciji. Ako sastavnice sintagme imaju semantičke oznake [+konkretno] i [-živo] uobičajen je prijedložni izraz *od+G*, u drugim leksičko semantičkim klasama imenica poraba je tog izraza naglašeno obilježena ili proskribirana (brat od prijatelja).“ (Isto, 1999b: 41).

Dani je pregled hrvatske jezikoslovne literature pružio uvid u to da je posvojnost zastupljena tema u hrvatskom jezikoslovlju. Posvojnost je opisana s nekoliko motrišta–morfosintaktičkog (atributna posvojnost), sintaktičko-semantičkog (vanjska posvojnost), semantičkog (otuđiva i neotuđiva posvojnost) te u okvirima generativne gramatike (atributni genitiv/posvojni genitiv). Gramatike hrvatskog jezika najviše su usmjerene opisu posvojnog genitiva, posvojnih zamjenica i pridjeva, a predikatna i vanjska posvojnost opisane su u većoj mjeri u znanstvenim radovima. Opis posvojnosti u hrvatskom jezikoslovlju svjedoči činjenici kako je posvojnost

kategorija koju nije moguće promatrati izdvojeno, sa samo jedne razine jezičnog opisa. Razlog tomu je što posvojnost nije samo gramatička kategorija, već je ona i izvanjezična kategorija.

5. USPOREDBA POSVOJNOGA ZNAČENJA U MAĐARSKOM I HRVATSKOM JEZIKU

U prethodnome su poglavlju opisani načini izricanja posvojnosti u mađarskom i hrvatskom jeziku. Oba jezika sam pojam posvojnosti podrazumijevaju kao kategoriju kojom se u jeziku opisuje pripadnost nekomu ili nečemu. Također oba jezika posvojni odnos temelje na dvjema sastavnicama, a to su *posjednik* i *posjedovano*, odnosno na mađarskom jeziku *birtokos* i *birtok/birtokolt*. No načini izricanja posvojnosti i načini kojima se jezična sredstva

za izricanje posvojnosti kombiniraju različita su u tim dvama jezicima. Posvojnost se u obama jezicima može proučavati na svim razinama jezičnog opisa, a u ovome su radu zastupljeni opisi s morfološke i sintaktičke razine, dotičući se dakako i semantičke.

Morfološki gledano posvojnost se u mađarskome jeziku može izreći na pet načina:

- a. posvojnomo deklinacijom
- b. posvojnim nastavkom za više posjedovanih
- c. općim posvojnim nastavkom
- d. univerzalnim heterogenim množinskim nastavkom
- e. posvojnim zamjenicama.

S druge pak strane, u hrvatskome se jeziku morfološki posvojnost može izreći trima načinima:

- a. posvojnim genitivom
- b. posvojnim pridjevima
- c. posvojnim zamjenicama.

Razlika između hrvatskog i mađarskog jezika, koja se uočava na morfološkoj razini, leži prije svega u činjenici što su to tipološki dva različita jezika. Mađarskom je jeziku, kao aglutinativnom jeziku, svojstveno da posvojnost izražava na imenici koja se može sklanjati po licima kojima pripada (Matasović, 2001: 128). Tim se riječima opisuje posvojna deklinacija, što je objašnjeno u prethodnome poglavlju, a što potvrđuju primjeri (7) i (8):

(7) *ház+ -m → házam*

(8) *hajó + -ja → hajója.*

Usko povezan s posvojnomo deklinacijom je i nastavak za više posjedovanih koji se ne može pojaviti u rečenici bez konteksta posvojnosti, a prikazan je u primjerima (10) i (11):

(10) *hajója → hajói*

(11) *lovaim.*

Ni opći posvojni nastavak, prikazan u primjeru (14), ni univerzalni heterogeni množinski nastavak, primjer (17), nisu svojstveni hrvatskome jeziku, već samo mađarskome:

(14) *az anyaØ háza → anyáé*

(17) *Pistáék megérkeztek.*

Kada je riječ o posvojnim zamjenicama, oba ih jezika koriste za izricanje posvojnosti, no razlika je upravo na morfološkoj razini. Iako se sintaktički gledano u mađarskom jeziku posvojne zamjenice ne razlikuju od tipološki drugačijih jezika, morfološki se razlikuju jer i one nose oznake za osobe, što je prikazano u tablici 3 ovoga rada.

U hrvatskom se jeziku posvojnost najčešće izriče posvojnim pridjevima i posvojnim genitivom. Posvojni je genitiv opisan i u gramatikama hrvatskoga jezika (usp. Barić i dr. 1995; Silić, Pranjković, 2005; Težak, Babić, 2009) i u pojedinačnim znanstvenim radovima (usp. Kuna, 1999a, 1999b). S druge pak strane, u mađarskome jeziku genitiva nema u padežnim paradigmama pa se iz tog razloga ne može govoriti o genitivu kao sredstvu za izricanje posvojnosti. Međutim, i mađarski i hrvatski jezik posvojnost mogu izraziti drugim padežom – dativom.

Na sintaktičkoj razini oba jezika razlikuju atributnu i predikatnu posvojnost. Atributna je posvojnost u obama jezicima opisana kao struktura u kojoj posjednik ima atributnu ulogu, a posjedovano je glavni član. Kao primjer atributne posvojnosti u mađarskome jeziku može se izdvojiti struktura prikazana u primjeru (19):

(19) *a ház a teteje ~ a háznak a teteje.*

U takvim je rečenicama nositelj posvojnoga odnosa dativ jer je u mađarskome jeziku *-nak/-nek* dativni nastavak. U takvim se strukturama osnovno dativno značenje (značenje *davanja*) proširuje na posvojno, dakle riječ je o posvojnome dativu. Posvojni je dativ u mađarskome jeziku prisutan i u opisu predikatne posvojnosti u kojoj se javlja dvostruka obilježnost jer u takvim rečenicama posjednik dobiva nastavak za padež, nastavak za dativ.

Posvojni dativ postoji i u hrvatskome jeziku. Posvojnome se dativu tradicionalno pripisivala atributna uloga, međutim posvojnim se dativom u hrvatskome jeziku izriče vanjska posvojnost. U takvim je rečenicama dativ upravljani predikatnim glagolom, a s imenicom je povezan semantički, što potvrđuje primjer (41):

(41) *Slavko je prevezao Josipu stvari.*

Posvojni dativ u mađarskome jeziku, kao i posvojni dativ u hrvatskome, kategorija je koja zahtijeva proučavanje na svim razinama jezičnoga opisa, čime se posvojni dativ izdvaja u odnosu na druge načine izražavanja posvojnoga odnosa. Izdvojeni primjeri u radu pokazuju svu

složenost posvojnoga dativa kao načina za izražavanje posvojnosti, a činjenica da postoji u obama promatranim jezicima pruža mogućnost za daljnja istraživanja i usporedbe.

6. ZAKLJUČAK

Genitiv je padež koji uz sebe može vezati mnoga značenja, a najčešće se uz njega veže značenje posvojnosti, tj. pripadanja nekoj kategoriji. U mađarskome se jeziku dugo raspravljalo o tome postoji li genitiv u padežnoj paradigmi ili ne, dok je u hrvatskome jeziku genitiv padež koji od svih nesamostalnih padeža ima najšire i najopćenitije značenje. Cilj je ovoga diplomskog rada bio rasvijetliti pitanje postoji li u mađarskome jeziku genitiv ili ne. Broj je padežnih nastavaka u mađarskome jeziku dugo bio nedefiniran, a razlog tomu bio je velik broj sufikasa prijelaznoga tipa. Općeprihvaćenu padežnu paradigmu mađarskoga jezika uspostavio je 2003. godine Ferenc Kiefer u knjizi „Új magyar nyelvtan”. Kiefer je, nadovezavši se na rad Lászla Antala, uspostavio jasan kriterij o tome što se u mađarskome jeziku smatra padežnim nastavkom te je iz padežne paradigme isključio genitiv, za kojeg u mađarskome jeziku nema posebnog padežnog nastavka. Nastavak *-nak/-nek* koji se pripisivao genitivu, dativni je padežni nastavak. Genitivu se pripisivao zbog posvojnih struktura kao što su *Péternek a kalapja* (*Petrov šešir*), *a háznak a teteje* (*krovovi kuća*) u kojima se javlja na mjestu posjednika. Međutim, izostavljanjem se ovoga nastavka posvojno značenje neće izgubiti, kao što potvrđuje i primjer *az anyának a háza* (*majčina kuća*) → *az anyaő háza* (*majčina kuća*). Također nastavak *-nak/-nek* ne stoji samostalno na posjedniku, već uvijek dolazi s posvojnim nastavcima za osobe na posjedovanom. Sukladno navedenome, može se zaključiti da u mađarskome jeziku nema genitiva. Nastavak *-nak/-nek* dativni je nastavak koji se javlja i u posvojnim strukturama. Činjenica da se dativom mogu izraziti posvojna značenja nije nepoznanica jer se i u indoeuropskim jezicima posvojni odnos može izraziti dativom, što je slučaj i u hrvatskome jeziku. U hrvatskome jeziku posvojni je genitiv jedan od najčešćih načina za izricanje posvojnosti, može biti besprijedložni i s prijedlogom, a ovisno o tome može imati različite funkcije i izražavati konkretnija značenja. Ovim je radom prikazano kako se u obama jezicima posvojnost može izraziti posvojnim dativom. U mađarskome jeziku posvojni se dativ opisuje u strukturama kojima se izražava atributna posvojnost (*a háznak a teteje* (*krovovi kuća*)) te u strukturama u kojima se izražava predikatna posvojnost (*a fiúnak könyve van* (*dječak ima Knjigu*)). U hrvatskome se jeziku posvojnim dativom mogu izražavati vanjske posvojne strukture (*Slavko je prevezao Josipu stvari*).

Ovim je radom prikazan samo dio mogućeg i izvedivog istraživanja sličnosti i razlika između mađarskog i hrvatskog jezika. Istraživanje je otvorilo neka nova pitanja i dalo prostor za neka nova istraživanja ove tematike, osobito kada je riječ o posvojnome dativu.

7. LITERATURA

1. Andrić, Edita (2002). „Leksikologija i morfologija mađarskog jezika“, Odsek za hungarologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad
2. Antal, Laszló (1961 [2005]). „A formális nyelvi elemzés; A magyar esetrendszer“, Bicske: Szak K.
3. Babić, Stjepan (2001). „Hrvatska jezikoslovna prenja“, Nakladni zavod Globus, Zagreb
4. Babić, Stjepan i dr. (2007). „Glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika“, Nakladni zavod Globus, Zagreb
5. Balić, Saša (2017). „Vanjska posvojnost u hrvatskom jeziku“, Filozofski fakultet Osijek, Osijek
6. Barić, Eugenija i dr. (1995/2005). „Hrvatska gramatika“, Školska knjiga, Zagreb
7. Barić, Eugenija i dr. (1999). „Hrvatski jezični savjetnik“, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Pergamena: Školske novine, Zagreb
8. Belaj, Branimir (2010). „Prostorni odnosi kao temelj padežnih značenja – shematičnost i polisemija hrvatskoga prijedložno-padežnog izraza „od + genitiv“ u: Birtić, Matea ; Brozović Rončević, Dunja (ur.), „Sintaksa padeža“ Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Drugi hrvatski sintaktički dani, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, (15-33)
9. Blagus Bartolec, Goranka i dr. (2016). „555 jezičnih savjeta“, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
10. Dulčić, Mihovil (ur.) (1997). „Govorimo hrvatski: jezični savjeti“, Biblioteka Hrvatski radio, Zagreb
11. Honti, László (2004). „Uráli birtokos szerkezetek“, URL: https://mta.hu/data/dokumentumok/i_osztaly/1_osztaly_szekfoglalok/Honti_szekfoglalo_20041206.pdf, (01. 12. 2020.)
12. Hudeček, Lana (2006). „Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća“, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
13. Jakobson, Roman (2008). „O jeziku“, Disput, Zagreb
14. Jászó, Anna (2007). „A magyar nyelv könyve“, Trezor Kiadó, Budapest
15. Karabalić, Vladimir (2010). „Padeži nominalnih komplemenata imenicama u hrvatskom jeziku i njemački ekvivalenti“ u: Birtić, Matea ; Brozović Rončević, Dunja (ur.), „Sintaksa padeža“ Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim

- sudjelovanjem Drugi hrvatski sintaktički dani, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, (129–145)
16. Katičić, Radoslav (2002). „Sintaksa hrvatskog književnog jezika“, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus, Zagreb
 17. Kiefer, Frenc (2003). „Alaktan“, u: „Új magyar nyelvtan“, É. Kiss, Katalin et al., Osiris Kiadó, Budapest
 18. Kózmács, István (2006). „A birtokos személyragozás és a birtokos szerkezetek“, Uralisztika, Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, (41–65)
 19. Kuna, Branko (1999a). „Norma i posvojni genitiv bez odredbe“, Jezik, 47/1, (1–9)
 20. Kuna, Branko (1999b). „O izricanju posvojnosti prijedložnim genitivnim izrazima“, Jezikoslovlje, 2 (1999), (34–44)
 21. Kuna, Branko (2002). „Atributni genitiv u hrvatskom standardnom jeziku“, doktorska disertacija, Zagreb
 22. Kuna, Branko (2004). „NP-pomicanje i posvojni genitiv“, Jezikoslovlje, 4. (2003), (245–261)
 23. Kuna, Branko (2012). „Predikatna i vanjska posvojnost u hrvatskom jeziku“, Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek
 24. Lehocki-Samaradžić, Ana (2013). „Kategorija posvojnosti u hrvatskom i mađarskom jeziku“, XI. Međunarodni znanstveni skup, zbornik radova, Pečuh, (202–220)
 25. Lehocki-Samaradžić, Ana (2014). „A magyar és a horvát dativus kapcsolata“, u: Gróf, Annamária-N. Császi, Ildikó-Szoták, Szilvia (ur.), „Sokszínű nyelvészet-Nyelvi sokszínűség a 21. században, Budapest-Alsóőr, Tinta Könyvkiadó, (217–224)
 26. Majcenović, Martin (2015). „Izricanje posvojnosti u hrvatskih imenica IV. i V. vrste“, Filozofski fakultet Zagreb, Zagreb
 27. Matas Ivanković, Ivana (2006). „Prijedlozi s genitivom u hrvatskom i ruskom jeziku“, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb
 28. Matasović, Ranko (2001). „Uvod u poredbenu lingvistiku“, Matica hrvatska, Zagreb
 29. Matasović, Ranko (2002). „Otuđiva i neotuđiva posvojnost u hrvatskome jeziku“, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 31, (151–161)
 30. Mićanović, Krešimir (2001). „Posvojnost“, Suvremena lingvistika (2001), (173–190)
 31. Peneva (2006). „Egyeztetési típusok magyarban, a finnben, az észtben és a lappban II. (Birtokos szerkezetek), Folia Uralica Debreceniensia 13., Debreceni egyetem, Debrecen

32. Pete (2012)., „Hány esetük van a magyar főneveknek?“, URL: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1273/127306.pdf>, preuzeto 1. 10. 2020.
33. Pranjković, Ivo (2001). „Druga hrvatska skladnja: sintaktičke rasprave“, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
34. Silić, Josip, Pranjković, Ivo (2005/2007). „Gramatika hrvatskoga jezika. Za gimnazije i visoka učilišta“, Školska knjiga, Zagreb
35. Simeon, Rikard (1969). „Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I-II“, Matica hrvatska, Zagreb
36. Težak, Stjepko (1995). „Hrvatski naš osebniji“, Školske novine, Zagreb
37. Težak, Stjepko, Babić, Stjepan (2009). „Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje“, Školska knjiga, Zagreb
38. Žagar-Szentesi, Orsolya (2018). „Morfologija 1.“ u: „Priručna gramatika mađarskoga jezika“, Knjigra, Zagreb

Elektronički izvor:

1. Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/> (rujan 2020.)